

Moldova, Transnistrian konflikti ja Venäjä

Turun yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
Pro gradu -tutkielma
Erno Miettinen
Lokakuu 2011

TURUN YLIOPISTO

Politiikan tutkimuksen laitos/Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

MIETTINEN, ERNO: Moldova, Transnistrian konflikti ja Venäjä

Pro gradu -tutkielma, 72 s.

Poliittinen historia

Lokakuu 2011

Pro gradu -tutkielma käsittelee Moldovan Transnistrian konfliktia, joka on ollut ns. jäänyt konflikti jo Transnistrian 1990 tekemästä itsenäisyysjulistuksesta lähtien. Tutkimus käsittelee Venäjän roolia konfliktin ratkaisussa, konfliktin historiaa sekä syitä konfliktin pitkittymiseen.

Transnistria on Moldovan sosialistisesta neuvostotasavallasta sisällissodan kautta irtaantunut etnisesti venäläinen alue, joka on de facto toiminut itsenäisenä valtiona jo vuodesta 1990 asti. Tämän on mahdollistanut pitkälti Venäjän vankka tuki alueen hallinnolle. Transnistria on paperilla osa Moldovaa ja kaikki merkittävät maailmanpolitiikan pelurit Venäjää lukuun ottamatta tukevat Moldovan tasavaltaa konfliktin ratkaisemiseksi. Tutkin Venäjän ulkopoliittikkaa ja sitä, miksi Venäjä on tukenut Transnistrian hallintoa niin kauan, vaikka myös Moldovan tasavalta on historiallisesti suhtautunut myönteisesti Venäjän federaatioon.

Tutkin myös muiden kansainvälisten toimijoiden roolia konfliktin ratkaisemisessa. Muut kansainväliset toimijat ovat pääasiassa Etyj, EU, USA, Ukraina, Romania ja Kiina. Moldovan tasavallan politiikan muuttuessa länsimyönteisemmäksi voi selvästi havaita, että lännen kiinnostus paitsi konfliktin ratkaisua myös koko aluetta kohtaan on lisääntynyt. Tämä johtuu sekä Moldovan tasavallan tietoisesta politiikasta myös Moldovan henkisen liittolaisen Romanian EU- ja Nato-jäsenyyksistä.

Tutkimuksesta käy ilmi, että tukemalla Transnistriaa Venäjä pyrkii pitämään kiinni kaikista vallan rippeistään Itä-Euroopassa. Lisäksi Venäjä pelkää Naton laajentumista itään ja pyrkii estämään sen keinoja kaihtamatta. Venäjä pyrkii tekemään kaikkensa estääkseen Moldovan ja Naton lähentymisen. Transnistria sopii tähän tarkoitukseen hyvin, sillä se estää Moldovan sotilaallista ja poliittista lähentymistä länteen. Lisäksi Transnistrian johto haluaa pitää kiinni omista eduistaan, eikä konfliktin ratkaisu ole heidän etujensa mukaista.

Asiasanat: Moldova, Transnistria, Venäjä, Etyj, Ukraina, konfliktinratkaisu, konfliktinhallinta, aseelliset konfliktit, etniset suhteet, kansainvälinen politiikka

Sisällysluettelo

Moldova, Transnistrian konflikti ja Venäjä	1
1 Aluksi: johdanto ja taustaa	1
1.1 Tutkimuskysymykset.....	1
1.2 Lähteet ja metodologia.....	4
2 Transnistrian konfliktin poliittinen historia.....	6
2.1 Moldova pähkinänkuoressa.....	6
2.2 Moldovan kirjavat kansalliset identiteetit.....	9
2.3 Itsenäistyminen ja sisällissota	15
3 Arki Transnistriassa	23
3.1 Transnistrian sisäpolitiikka ja suhteet Venäjään	23
3.2 Transnistrian oma käsitys konfliktin ratkaisemisesta	26
3.3 Transnistrian talouselämän suuret linjat	29
4 Venäjän ja muiden toimijoiden toimet konfliktin ratkaisemiseksi	36
4.1 Venäjä Bessarabiassa, Moldavian autonominen neuvostotasavalta ja Venäjän fедераation lähialuepolitiikka	36
4.2 Putinin uusi lähialuepolitiikka ja Moldova.....	38
4.3 Venäjän rooli Transnistrian konfliktin ratkaisuyrityksissä	44
4.4 Etyj ja kansainvälinen yhteisö.....	53
5 Lopuksi: johtopäätelmiä	61
Lähdeluettelo.....	65
I Viranomaislähteet.....	65
II Lehdistö	67
III Kirjallisuus.....	69
IV Haastattelut	71
V WWW-sivustot.....	72

1 Aluksi: johdanto ja taustaa

1.1 Tutkimuskysymykset

Miksi Приднестровская Молдавская Республика eli Transnistrian moldovalainen tasavalta on yhä olemassa noin 20 vuotta ensimmäisen itsenäistymisjulistuksen jälkeen? Entä miten puolen miljoonan köyhän asukkaan lainsuojaton hallinto on kyennyt toimimaan niin ikään noin 20 vuotta ilman, että hallintokoneisto on romahtanut tai kansalaiset alkaneet kapinoida aktiivisesti sitä vastaan? Juuri nuo kysymykset minulle heräsivät, kun ensimmäisen kerran perehdyin Transnistriaksi kutsuttuun alueeseen, joka on julistautunut itsenäiseksi Moldovasta, mutta jota yksikään muu valtio ei ole tunnustanut. Kysymykset jäivät vastauksetta, kun kävin ihmettelemässä Transnistrian itsenäisyyden 20-vuotisjuhlallisuuksia Tiraspolissa 2.9.2010. Silloin minulle viimeistään kävi selväksi, että tämä Igor Smirnovin hallitsema piskuinen alue todella toimii de facto itsenäisenä valtiona.

Moldovan ja Transnistrian konflikti ei toki ole ainutlaatuinen entisen Neuvostoliiton alueella. Vuonna 2008 Transnistrian kaltaiset alueet Georgiassa, Etelä-Ossetia ja Abhasia, sytyttivät sodan Venäjän ja Georgian välille. Venäläisjoukot osallistuivat taisteluihin myös Moldovan sisällissodassa vuonna 1992, josta lähtien Tiraspolista johdetuttu Transnistria on ollut Chisinausta johdetun Moldovan päätäntävällän ulottumattomissa. Transnistriaa tutkiessa tulee hyvin helposti siihen johtopäätökseen, ettei Transnistriaa voisi olla olemassa ilman Venäjän tukea. Miksi Venäjä sitten tukee korruptoitunutta ja useiden tahojen rikollisliigaksi leimaamaa hallintoa? Siinä toinen tutkimuskysymykseni, johon lähden etsimään vastausta tarkastelemalla Venäjän pyrkimyksiä, motiiveja ja käytännön toimia tämän pitkäkestoisen konfliktin ratkaisussa.

Ainoastaan Venäjän tuella ei hallintokoneistoa pyöritetä, joten tutkimukseni käsittelee myös Transnistrian historiaa, hallintoa ja yhteiskuntaa. Transnistrialla todella on vahva pyrkimys itsenäisyyteen, mutta maassa on myös sisäisiä ristiriitoja, joista meille kertovat tulokset alueen vaaleista. Yleensä Transnistria mainitaan länsimaisissa lehdissä huonojen uutisten yhteydessä. Milloin puhutaan rikollisuudesta ja milloin kurjuudesta. Suomalaisessa lehdistössä Transnistria on leimattu yleensä "Euroopan kommunismin viimeiseksi linnakkeeksi", joka pyrkii

yhä ylläpitämään sosialistista yhteiskuntajärjestelmää Neuvostoliiton malliin. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Tuskinpa Neuvostoliitosta löytyi kansainvälisten sijoittajien omistamia terästehtaita tai paikallisten liikemiesten hotelliketjuja. Neuvostoliitossa ei myöskään ollut Sheriff-korporaatiota, joka pyörittää lukuisia eri liiketoimia aina supermarketista bensa-asemiin ja jalkapallojoukkueeseen. Ironista kyllä, FC Sheriff pelaa Moldovan liigaa, vaikka sen pelaajat käyttänevätkin Transnistrian ruplia Moldovan leun sijaan päivittäistavaroidensa ostamiseen, mikä on vain yksi esimerkki siitä, että Transnistria todella tarvitsee Moldovaa tiettyjen toimintojen suorittamisessa. Tällaisten tilanteiden vuoksi koen, että lähempi perehtyminen Transnistrian talouteen on välttämätöntä saadakseen alueesta realistisen kuvan.

Tilannetta on syytä tutkia myös Moldovan perspektiivistä. Onhan Transnistria paperilla osa Moldovaa ja kaikki muut merkittävät maailmanpolitiikan pelurit Venäjää lukuun ottamatta tukevat Moldovaa konfliktin ratkaisemiseksi. Moldova on itsessään hyvin erikoinen tapaus. Jopa niin erikoinen, että sen oma kansallinen identiteetti on hyvin hatara – ellei peräti olematon. Euroopan köyhimmissä maassa on myös runsaasti muita ongelmia kuin pelkkä Transnistrian konflikti, jota se ei ole saanut pois päiväjärjestyksestä 20 vuodessa.

Tutkimuksessani tärkeää ovat konfliktin ratkaisuyritykset ja niiden taustat. Siksi perehdyn aivan erityisesti Venäjän toimiin niissä, sillä kylmä tosiasia vain on se, ettei Transnistrian konfliktiin tulla löytämään ratkaisua, ellei Venäjä sitä ratkaisua hyväksy. Tämä siitä huolimatta, ettei Venäjällä ole edes yhteistä rajaa kummankaan tämän jäätyneen konfliktin osapuolen kanssa. Sen sijaan Transnistria ja Ukraina ovat rajanaapureita ja siksi on perusteltua tutkia Ukrainan toimia konfliktin ratkaisun lisäksi myös pitkittyneen konfliktin arjessa. Onhan juuri Ukraina se maa, jonka kautta Transnistrian väitetty salakuljetustoiminta tapahtuu.

Romanian liittyttyä Euroopan Unioniin on Moldova nykyisin EU:n rajanaapuri, mikä lisää painetta joko ratkaista jäänyt konflikti nopeasti tai vähentää sen luomia haittoja minimiin. Toimiin on jo ryhdytty, EU tekee yhteistyötä mm. Ukrainan kanssa rajojen valvomiseksi¹. Koska EU:n käsitys konfliktin ratkaisemisesta on ns.

¹ Helsingin Sanomat 17.1.2008.

5+2-neuvottelut, joissa ongelmaa selvittelee Chisinaun ja Tiraspolin lisäksi USA, EU, Etyj, Ukraina ja Venäjä, on minun syytä perehtyä myös tähän, kansainvälisen yhteisön hyväksymään konfliktinratkaisumalliin.

Jo tutkimustyön alkutaipaleella huomasin, ettei kronologinen jäsentely toimi kokonaisuudessaan näin moniulotteisen aiheen kanssa. Pyrin kyllä noudattamaan kronologista järjestystä lukujen sisällä, mutta luvut päädyin jakamaan temaattisesti. Perusteet ovat mielestäni selvät. Yhdessä luvussa kerron Transnistrian taloudesta ja toisessa luvussa kokoan yhteen Venäjän toimia konfliktin ratkaisemiseksi (tai ratkaisematta jättämiseksi), eivätkä nämä mielestäni sovellu peräkkäin käsiteltäväksi. Perustelen valintaani osittain fiktiivisen esimerkin kautta. Olisi sangen outoa, että ensin puhuttaisiin Putinin uuden ulkopoliittisen linjan synnystä, jonka jälkeen siirryttäisiin kuvailemaan Transnistrian yksityistämisen prosessia, josta kertovan luvun päätyttyä siirryttäisiin kuvailemaan Ukrainan ja Transnistrian suhteita. Päädyin yhdistämään kompositiossani kronologian ja systemaattisuuden.

Päädyin siihen ratkaisuun, että aloitan perehdyttämällä lukijani Moldovaan maana ja Moldovan historiaan, joka mitä todennäköisimmin on tutkimukseni lukijoille täysin tuntematon aihe. Seuraavaksi käsittelem konfliktiin johtaneita syitä ja tilannetta ennen konfliktia sekä välittömästi sen jälkeen. Toisin sanoen, haluan avata lukijoilleni sitä, miten monimutkainen asia Moldovan ja Transnistrian välinen konflikti todella on. Samalla yritän löytää konfliktin historiasta syitä, jotka johtivat sen pitkittymiseen. Kolmannessa luvussa käsittelem Transnistriaa ilmiönä. Ainakin minä ajattelin lähes välittömästi Transnistriasta lukiessani, että miten ihmeessä tällainen alue on pysynyt pystyssä näin kauan. Avaan lukijoilleni niin Transnistrian taloutta, politiikkaa kuin erityispiirteitäkin. Neljäs luku on tutkimukseni pisin ja vaikein osa. Siinä käyn läpi ulkopuolisten toimijoiden yrityksiä ratkaista konflikti. Tärkein toimija on Venäjä, mutta silti Moldovan länsimaistuu yhtä etenevässä määrin, mistä johtuen on erittäin perusteltua tarkastella myös länsimaiden toimintaa alueella.

1.2 Lähteet ja metodologia

Aiempi tutkimus liittyen Moldovaan ja Transnistriaan on enimmäkseen tutkimusta kansainvälisten suhteiden tieteenalalta. Tätä tutkimusta on saatavilla runsaasti. Transnistrian konflikti on ollut monelle alan tutkijalle herkullinen tutkimuskohde paitsi siksi, että se on jäätynyt konflikti juuri Euroopassa, myös koska se on kiinteästi Venäjään liittyvä konflikti. Tämä siitäkkin huolimatta ettei Venäjällä ole edes maarajaa konfliktin kummankaan osapuolen kanssa. Varsinaista nykyajan historiantutkimusta ei Moldovan ja Transnistrian konfliktista ole vielä kirjoitettu – tai ainakaan sellaista ei ole kansainvälisesti julkaistu, mikä tarjoaa herkullisen tutkimusasetelman lisäksi myös rutkasti haasteita. Paljon piti selvittää itse. Lähteiden niukkuus oli tutkimukseni suurin yksittäinen ongelma. Sen takia lähdeluetteloni on niin pitkä – ei ole olemassa paikkaa, josta olisin voinut etsiä suurimman osan lähteinäni käyttämistä uutisista, vaan jouduin käyttämään lukuisia eri palveluja.

Lähteinäni käytän erityisen paljon tieteellistä tutkimusta kansainvälisten suhteiden oppiaineelta. Nämä ovat niin kirjoja, artikkeleja kuin erilaisia raporttejakin. Tiedostan, että sangen suuri osa näistä lähteistä on luotu palvelemaan jonkun tietyn ryhmän intressejä. Joidenkin raporttien puolueellisuus ei ole ongelma: Yhdysvaltojen linjauksista saattaa saada jopa paremman kuvan, jos lukee häikäilemättömän amerikkalaisesta näkökulmasta kirjoitettua tekstiä. Sama pätee myös venäläis- ja moldovalaislähtöisiin teksteihin. Konfliktin ratkaisuehdotuksia tutkiessa olen käyttänyt sopimusluonnosten englanniksi käännettyjä versioita ja pyrkinyt referoimaan niistä tärkeimmät kohdat tutkimukseeni.

Olen myös pyrkinyt käyttämään mahdollisimman paljon virallisten tahojen tuottamaa tekstiä, kuten eduskunnan ja EU:n päätöksiä, Naton ja Etyjin lehdistötiedotteita sekä kuvauksia omasta toiminnastaan. Transnistrian taloutta käsittelevässä osiossa päädyin käyttämään lähes yksinomaan taloustieteen alan tutkimuksia. Tämä johtuu siitä, että uskon moldovalaisten asiantuntijoiden, jotka yleensä toimivat länsimaiden rahoittamissa instituuteissa, olevan puolueettomampia kuvaamaan Transnistrian taloudellista tilannetta kuin transnistrialaiset itse.

Tutkimuksessani mikään yksi aineistolähde ei nouse ylitse muiden. Olisi herkullista ja niin paljon helpompaa päästä tutkimaan esimerkiksi Moskovassa käytyjen ulkopoliittikkaa käsitelleiden kokousten pöytäkirjoja, muttei siihen ole mahdollisuutta vielä vuosikymmeniin. Moskovan kannat olen selvittänyt Kremlin tukemia uutisia lukemalla. Tässä venäläiset tietotoimistot ja valtionrahoitteiset mediapalvelut ovat olleet korvaamattomia. Lisäksi olen etsinyt ja löytänyt virallista tietoa myös Kremlin ja Venäjän hallituksen internetsivuilta. Moldovalaista ja ukrainalaista perspektiiviä sain tietenkin moldovalaisista ja ukrainalaisista uutisista. Transnistrialainen Olvija-Press antaa separatistista perspektiiviä. Lisäksi olen käyttänyt myös runsaasti länsimaisten laatulehtien artikkeleja – kaikkien näiden yksilöiminen tässä olisi turhaa, mutta eniten olen käyttänyt artikkeleja New York Timesista, The Economistista ja Helsingin Sanomista.

Moldovassa ja Transnistriassa käydessäni haastattelin monen päivän ajan oppaanamme toiminutta Moldova-Suomi-ystävyyssseuran puheenjohtaja Albert Zagnitcoa, joka edustaa mielipiteiltään hyvin tyypillistä moldovalaista. Hän oli loistava haastateltava myös siksi, että hän todella tietää mitä maassa tapahtuu, sillä hän on ajoittain myös Suomen ulkoasiainministeriön saattueiden mukana. Transnistriassa hän järjesti myös mahdollisuuden tutustua erääseen transnistrialaiseen liikemieheen, joka pyöritti omalla alallaan yhtä Transnistrian isoimmista yrityksistä. Hän ei halunnut nimeään mainittavan, mistä huolimatta päätin silti käyttää hänen antamiaan tietojaan Transnistrian olojen taustoittamisessa. En tietenkään voi antaa anonyymien haastateltavan vaikuttaa johtopäätöksiini. Kolmas haastateltava on kansainvälisten suhteiden tutkija Victor Chirila, Moldovan ulkopoliittisen instituutin johtaja. Hänen haastattelunsa sain toimittajaystävältäni. Haastattelut eivät ole tutkimuksessani tärkeässä roolissa, mutta silti halusin ne tehdä ja niitä käyttää, sillä ihmisen kasvokkain kertomista mielipiteistä välittyy usein sellainen arvomaailma, jota ei kirjoitetusta tekstistä yleensä voi lukea. Varsinkaan, jos kirjoitettu teksti on akateemista tutkimusta.

2 Transnistrian konfliktin poliittinen historia

2.1 Moldova pähkinäkuoressa

Moldova sijaitsee Kaakkois-Euroopassa, Ukrainan ja Romanian välissä Mustanmeren seudulla. Mustanmeren läheisyydestä huolimatta Moldova on sisämaavaltio. Moldovan suurin vesistö on Nistru-joki, joka jakaa maan kahtia myös poliittisesti: Chisinau hallitsee sen länsipuolta ja Tiraspol Venäjän tuella sen itäpuolta. Benderin kaupunki on poikkeus, sillä sitä hallitsee Transnistrian johtamat joukot, vaikka kaupunki sijaitsee joen länsipuolella. Moldovan pinta-ala on verrattain pieni, vain 33 851 nelikilometriä, mikä tekee siitä yhden Euroopan pienimmistä valtioista².

Taloudellisesti Moldova on yksi Euroopan köyhimmistä valtioista. Vuonna 2009 maan BKT asukasta kohden oli Euroopan alhaisin, vain 1514.484 Yhdysvaltain dollaria.³ Bruttokansantuotteen kehitystä tarkkaillessa ei voi olla tulematta siihen johtopäätökseen, että Neuvostoliiton hajoaminen ja sisällissota olivat katastrofaalisia maan taloudelle. On toki huomioitava, että Moldovan työttömyys on verrattain pientä – maan arvioitu työttömyysaste oli vain 3,4 % vuonna 2010, mutta silti köyhyysrajan alapuolella eli peräti 29,5 % väestöstä.⁴

Moldovassa ei ole merkittäviä luonnonvaroja hyviä viljelysmaita lukuun ottamatta. Maa on riippuvainen energiantuonnista ja maataloustuotteiden viennistä. Tämä luo Venäjälle erinomaiset mahdollisuudet kiristää Moldovaa: Venäjä on katkaissut Moldovaalta kaasunsaannin useaan otteeseen ja jopa asettanut moldovalaisille maataloustuotteille tuontikiellon. On syytä huomioida se, että liki kaikki Moldovan teollisuus on Transnistrian puolella ja Moldova on riippuvainen kapinallisosavaltiostaan mm. sen tuottaman energian ja venäläisen energian transitoliikenteen takia.

² CIA, "The World Factbook". WWW-sivusto.

<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>> [luettu 28.9.2011]

³ IMF, "World Economic Outlook Database". WWW-sivusto.

<<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/weodata/index.aspx>> [luettu 28.9.2011]

⁴ The World Factbook.

Väestö on yksi Moldovan suurimmista kysymysmerkeistä. Kesäkuun 2011 arvioiden mukaan Moldovassa oli 4 314 777 asukasta vuonna 2010. Keski-ikä oli 35 vuotta. Väestön määrä vähenee vuosittain, joskaan ei merkittävästi. Romanianlaisia maan väestöstä on 78,2 %, ukrainalaisia 8,4 %, venäläisiä 5,8 % ja gagauseja 4,4 %, joskin väestön etnisyydestä kertova luvut ovat peräisin vuoden 2004 väestönlaskennasta. Väestö on lähes täysin uskonnoltaan ortodokseja ja suurimmat kielet ovat romanian ja venäjä.⁵

Väestötilastot ovat kuitenkin sangen erilaisia, jos lukuja etsii Moldovan tilastokeskuksen kautta. Heidän mukaansa Moldovassa oli asukkaita yhteensä vain 3 560 400. Tilastokeskuksen mukaan Moldovan suurin kaupunki on pääkaupunki Chisinau, jossa asuu 664 700 ihmistä, mikä pitää paikkansa. Toiseksi suurin kaupunki, jota Chisinau hallinnoi, on Balti, jossa asuu 144 000 ihmistä. Gagausian autonomisella alueella asuu 160 700 ihmistä, joista alueen hallinnollisessa keskuksessa Comratissa elää vain 25 300.⁶

Moldovan tilastokeskus ei edes yritä arvioida Transnistrian lukuja. Ainoa edes suuntaa antava tieto Transnistrian väkiluvusta on siis etsittävä aluetta hallinnoivien tahojen omista tilastoista, joiden mukaan alueella asuu 555 500 ihmistä⁷. Suurin osa tutkimuksista käyttää Transnistrian kaupunkikohtaisen väkiluvun kertomiseen alueella vuonna 2004 suoritetun väestönlaskennan tarkkoja tietoja. Niiden mukaan Tiraspolissa elää 158 069 ihmistä ja alueen toiseksi suurimmassa kaupungissa Tighinassa on 97 027 asukasta.⁸

Eräiden arvioiden mukaan jopa neljäsosa Moldovan väestöstä olisi joko laillisesti tai laittomasti töissä ulkomailla. Tämä tarkoittaisi, että maailmalla olisi noin

⁵ Ibid. Moldovan ja romanian kielten eroista käydään yhä tämä päivänä väittelyitä, mutta kielitieteilijöiden konsensus on se, että moldovan kieli on romanian murre.

⁶ Moldovan tilastokeskuksen WWW-tietokanta.

<<http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/EN/databasetree.asp>>. [luettu 28.9.2011]

⁷ Olvija-press 7.9.2005

⁸ Ministry of Economy of the Republic of Moldova, "Why Invest in Moldova?". Esite Moldovan talousministeriön WWW-sivuilla.

<www.mfa.gov.md/img/docs/InvestmentGuide.pdf> [luettu 28.9.2011]

miljoona moldovalaista vierastyöläistä⁹. Moldova on tunnettu myös ihmiskaupasta. CIA:n mukaan Moldova on merkittävä ihmiskaupan uhrien lähtömaa, josta kaupataan naisia seksityöläisiksi, lapsia kerjäläisiksi ja miehiä työläisiksi lähes kaikkialle maailmaan¹⁰. Mielenkiintoinen yksityiskohta maastamuutossa on se, että leijonanosa Moldovasta lähtevistä on moldovalaisia, kun taas venäläiset tapaavat jäädä maahan.¹¹

Poliittisesti Moldova on parlamentaarinen demokratia, jossa 101-paikkainen yksikamarinen parlamentti valitaan neljän vuoden välein. Ensimmäisen kerran vapaat vaalit järjestettiin vuonna 1994. Vuoteen 2001 asti Moldovaa hallitsivat keskustapuolueet, mutta vuonna 2001 Moldovan kommunistipuolue PCRM otti vallan ja säilytti sen aina vuoteen 2009 asti. Vaiherikkaan vuoden jälkeen vuonna 2010 Eurooppa-myönteinen koalitio sai enemmistön parlamenttiin. Enemmistö ei silti riittänyt perustuslain muuttamiseen. Tuli järjestää kansanäänestys presidentin valinnan muuttamisesta suoraksi kansanvaaliksi – kansanäänestys epäonnistui, koska kansanäänestyksen tulos hylättiin liian matalan äänestysprosentin vuoksi.¹²

Amerikkalainen Freedom House määrittelee Moldovan osittain vapaaksi yhteiskunnaksi. Järjestön luomissa standardeissa Moldovan arvosana on noussut yhdellä pykälällä kolmeen pitkälti siksi, että vuoden 2010 parlamenttivaalit sujuivat mallikkaasti paitsi kampanjoinnin myös ääntenlaskennan osalta. Freedom Housen mukaan Moldovan suurimmat ongelmat ovat korruptio, oikeuslaitoksen kytkökset politiikkaan, naisten aliedustus päätöksenteossa ja romanivähemmistön surkea asema. Erityisesti korruptioon ja median riippumattomuuteen on tullut parannusta kommunistien menetettyä valta-asemansa.¹³

⁹ Sander, 1.

¹⁰ The World Factbook.

¹¹ Bozhesku, 25.

¹² Freedom House, "Freedom in the World 2010 – Moldova". Freedom Housen WWW-sivusto.

<<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&country=7878&year=2010>>

[luettu 28.9.2011]

¹³ Ibid.

Poliittisesti Transnistria on puolestaan huomattavasti murheellisempi tapaus kuin Moldova. Igor Smirnov on toiminut separatistihallinnon presidenttinä koko sen olemassa olon ajan, ja jatkaa nyt neljättä kautta saatuaan joulukuun 2006 vaaleissa peräti 82 % äänistä. Moldovaa murheellisempi tapaus tämä on siksi, että koska Transnistria ei ole kansainvälisen yhteisön tunnustama, ei sinne lähetetä myöskään vaalitarkkailijoita eikä kansainvälinen yhteisö tunnusta vaalien tulosta. Yleisesti epäillään, että vaalit eivät ole olleet vapaat tai reilut. Transnistrian lainsäädäntäelin on puolestaan 43-paikkainen ja siellä on ollut joulukuusta 2010 asti vallassa Obnovlenie-puolue. Nimi tarkoittaa uudistusta, mutta vaikka puolue sai 2010 vaaleissa 25 paikkaa, on puolue silti erittäin venäläismielinen ja uudistukset ovat vähissä.¹⁴

Transnistriaa syytetään myös kansalaisoikeuksien polkemisesta. Freedom House antoi vapausindeksissään Transnistrialle arvosanaksi 6. Se on huonoin mahdollinen. Perusteina Freedom House käyttää mm. seuraavia syitä: Transnistriassa romaniaa äidinkielenään puhuvilla henkilöillä ei ole juuri ollut asiaa yhteiskunnan johtoon. Media on erittäin rajoitettua ja ainoa internetpalveluntarjoaja on eliitin hallitsema Sheriff-korporaatio. Pienten uskontokuntien toimintaa estetään, kokoontumisvapaus on olematon, yhdistysten perustaminen liki mahdotonta ja oikeuslaitos on riippuvainen alueen eliitistä ja toteuttaa täysin sen tahtoa. Poliisi ja vankeinhoitojärjestelmä ovat brutaaleja ja saattavat jopa kiduttaa rikollisina pitämiään ihmisiä. Moldovalaisia syrjitään, opetusta ei tarjota heidän kielellään ja heidän liikkumistaan Moldovan ja Transnistrian välillä vaikeutetaan keinotekoisesti. Lisäksi naisten oikeudet ovat ala-arvoisia, perheväkivalta yleistä ja Transnistria on eräs ihmiskaupan alkulähteistä Euroopassa.¹⁵

2.2 Moldovan kirjavat kansalliset identiteetit

Moldovassa perestroikan poliittinen ilmapiiri ei noudattanut yleisneuvostoliittolaista (tai Neuvostoliiton Eurooppaan kuuluvien osien) kaavaa,

¹⁴ Freedom House, "Freedom in the World 2010 – Transnistria". Freedom Housen WWW-sivusto.

<<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2010&country=7965>>

[luettu 28.9.2011]

¹⁵ Ibid.

jossa itsenäisyyden aikoinaan menettäneet valtiot tukeutuivat olemassa olevaan kansalliseen identiteettiinsä. Tämä ei tarkoita, etteikö Moldovassa olisi esiintynyt nationalismia. Se vain oli erilaista ja ristiriitaista. Moldovan sosialistisen neuvostotasavallan johto pyrki vaikenemaan kansalliskysymyksistä, aivan kuten muualla Neuvostoliitossa. Silti Moldovan sosialistisen neuvostotasavallan johto koostui moldovalaisista eikä venäläisistä. Moldovan kommunistisen puolueen 20. kongressi julisti, ettei Moldova ole onnistunut vähemmistöjensä integroimisessa ja että moldovan kielen opetuksessa on puutteita. Nationalisteille tämä ei riittänyt. Elokuussa 1989 kommunistinen puolue oli pakotettu muuttamaan kielipolitiikkaa siten, että moldovasta tehtiin virallinen kieli ja sen aakkoset muutettiin latinalaisiksi. Päätös ei ollut helppo, sillä maan vähemmistöt kokivat sen oikeuksiensa loukkauksena. Erityisesti venäläisvähemmistö ja gagaunit protestoivat päätöksen johdosta – olihan venäjä ollut alueen lingua franca jo pitkään.¹⁶

Moldovassa alettiin samanaikaisesti keskustella julkisesti maan identiteetistä ja kielestä. Kysyttiin, ovatko moldovalaiset moldovalaisia vai romanialaisia ja onko heidän puhumansa kieli moldova vai romania. Pohjan tälle keskustelulle loi 1980-luvun lopulla Moldovassa vaikuttanut vaikutusvaltainen romaniankielinen älymystö. Kriittisessä keskustelussa ei ollut pelkästään kansallisista kysymyksistä, vaan aluksi toivottiin ensisijaisesti demokratiaa¹⁷. Silti itsenäisyyden nähtyä päivänvalon kyseenalaistettiin koko itsenäisyys sekä neuvostomyönteisten että Romanian kanssa jälleenyhdistymistä haikailevien, Moldovan eliittiin kuuluvien intellektuellien tahoilta¹⁸.

Moldovalainen kansallinen identiteetti on lähellä romanialaista kansallista identiteettiä, joten ymmärtääkseen paremmin moldovalaista identiteettiä on syytä perehtyä romanialaiseen identiteettiin. Moldovassa tiedettiin romanialaisen keskustelun sisältö koko neuvostovallan ajan.

¹⁶ Lam, 15–16.

¹⁷ Cărauş, 17–18; Albert Zagnitco totesi haastattelussa, että kansalliset kysymykset jäivät perestroikan murroksessa hyvin vähälle huomiolle, mikä harmittaa moldovalaisia nykyisin, sillä kenties silloin sulkeutui viimeinen portti jälleenyhdistymiselle Romanian kanssa.

¹⁸ Protsyk 2007, 2.

Nicolae Ceaucescun edeltäjä Gheorghe Gheorghiu-Dej alkoi järjestelmällisesti rakentaa kansallista myyttiä 1950-luvulta alkaen tukeakseen hallintonsa oikeutusta. Hän näki kommunismin suurimpina uhkina paitsi Euroopan suurimman vähemmistön, Transilvanian unkarilaiset, jotka riemastuivat Unkarin pyrkimyksistä irtautua kommunismista 1956 sekä Neuvostoliiton valloittaman Moldovan, joka nähtiin uhkana Romanian yhtenäisyydelle. Vuonna 1963 Romanian kommunistipuolue julkisti "itsenäisyysjulistuksen", jossa tehtiin selvä pesäero Neuvostoliittoon.¹⁹

Ceausescu jatkoi vuodesta 1965 alkaen siitä, mihin hänen edeltäjänsä jäi. Ceausescu teki kansallisesta myytistä ja romanialaisesta nationalismista valtionideologian, jolla perusteltiin Romanian eristäytymisen muusta maailmasta ja vahva pyrkimys riippumattomuuteen ulkomaailmasta. Ceausescu käytti tietoisesti kansallista myyttiä hyväkseen oikeuttaakseen hallintonsa ja ulkopoliittisen linjansa. Tässä vaiheessa on syytä todeta, että Ceausescun aikana (ja vielä nykyään) korostetaan myyttiä, jossa romanialaisten väitetään polveutuvan Rooman dacialaisista. Kyse on kuitenkin nimenomaan myytistä, jonka todellisuuspohja on vähintään hutera.

Yhä tänä päivänä on epäselvää, mitä tarkalleen ottaen Moldovan tasavallan asukkaat ajattelevat Neuvostoliiton heille luomasta identiteetistä. Oli mielenkiintoista huomata, että moldovalaiset tuntevat Itä-Euroopan kontekstissa aivan erityisen vähän kiinnostusta kansallisuuttaan kohtaan – vuonna 1998 vain 18,8 % moldovalaisista piti kansallista identiteettiään erittäin tärkeänä, kun luku esimerkiksi Virossa oli 49,7 %.²⁰ Siksi on arveluttavaa edes nimetä Moldovan tasavallan suurin demografinen ryhmä. Romanialaisiksi heitä olisi vaikea kutsua, sillä muut etniset vähemmistöt ja osa heistä itsestäänkin vastustaa ko. termin käyttöä. Moldovalaiseksi kutsuminen taas saattaa jopa loukata osaa romanialaisena itseään pitävää ja lisäksi Moldovassa asuu monia muita vähemmistöjä, jotka saattavat yhtäläillä kutsua itseään moldovalaisiksi.²¹

Moldovan monet ongelmat ja Transnistrian konflikti on useissa tahoissa määritelty etnisiksi. Moldovassa kiistellään yhä edelleen kansallisesta identiteetistä. Tamara

¹⁹ Gilberg, 49–51.

²⁰ Kolstø, 38.

²¹ Kuchler, 34-35.

Cărăuș on tutkinut Moldovan poliittisen keskustelun diskursseja ja tullut siihen tulokseen, että Moldovassa on neljä varteen otettavaa näkemystä moldovalaisuudesta: romanialainen, moldavialainen, neoneuvostoliittolainen sekä eurooppalaistava, joista neoneuvostoliittolainen ja eurooppalaistava diskurssi ovat romanialaisten ja moldovalaisten diskurssien radikaaleja muotoja. Kaikki eri diskurssit pyrkivät perustelemaan kantansa tietenkin myös historian avulla eli ”historiallisella oikeutuksella”.²²

Romanialainen diskurssi tulkitsee historiaa niin, että vuosien 1918 ja 1940 välinen aika oli kulta-aikaa. Venäläiset olivat miehittäjiä, jotka olivat pyrkineet katkaisemaan Moldovan suhteet Romaniaan jo kauan siinä onnistumatta. Vaikka Romanian keskeiset tapahtumat 1800-luvulla eivät jättäneet muistijälkiä moldovalaisten kansalliseen identiteettiin, liittyvät kaikki Romanian tapahtumat liittyvät tavalla tai toisella moldovalaisen identiteetin romanialaiseen tulkintaan.²³

Eurooppalaistavan diskurssin harjoittajat painottavat, että moldovalaiset ovat romanialaisia vain osittain ja että moldovan kieli on ilmeisesti romania. He kannattavat Moldovan integroimista osaksi Eurooppaa Romanian avulla ja vastustavat kaikkea venäläistä jyrkästi. Eurooppalaistavan diskurssi käyttää historiaa hyväkseen mielipiteidensä puolustamiseksi paitsi keskiaikaista historiaa kertaamalla myös korostamalla sitä, että Moldova kuului de facto Romaniaan maailmansotien välisenä aikana ja että Saksa hyväksyi aikoinaan Moldovan liittämisen Romaniaan. Poliittisesti eurooppalaistajien tärkein tavoite on mahdollisimman nopea Euroopan unionin jäsenyys, joka saavutettaisiin liittymällä mahdollisimman nopeasti jo Euroopan Unioniin kuuluvaan Romaniaan.²⁴

Moldavialaisen näkökannan ystävät muistuttavat, että Moldova on ollut osa Romaniaa vain 22 vuotta, ja että edes silloin moldovalaiset eivät välttämättä olisi halunneet liittyä Romaniaan – kaavailtua kansanäänestystä ei koskaan järjestetty. Bessarabia on heidän mukaansa historiallisesti suurempi osa moldovalaisten identiteettiä kuin Romania, ja he painottavat myös Moldovan sosialistista taustaa.

²² Cărăuș, 23–27.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

Liittymistä Venäjään ei kuitenkaan kannateta, vaikka Venäjään varovaisen positiivisesti suhtaudutaankin. Sen sijaan länsimaistuminen koetaan uhkana.²⁵

Neoneuvostoliittolaiset kannattavat eräänlaista liittovaltiota ja haluavat mm. kieltä romanialaisuudesta puhumisen julkisessa keskustelussa. He käyttävät vanhaa neuvostohistoriaa perusteenaan ja puhuvat pakkoliitoksesta, kun Romania liitti Moldovan itseensä ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Tämä diskurssi on erityisesti venäläisvähemmistön suosiossa (Transnistriassa ja Chisinaun hallussa olevassa Moldovassa), mutta myös kovan linjan moldovalaiset kommunistit kannattavat sitä.²⁶

Käytännössä suurin osa moldovalaisista on realisteja, jotka ymmärtävät hyvin, että yhdentyminen Romanian kanssa on tällä hetkellä lähestulkoon mahdotonta. Yhdistymisen taloudellinen hinta olisi kallis ja Andrei Panicin arvion mukaan itsenäisen Moldovan valtion ylläpito ruokkii poliitikoissa ja virkamiehissä itsenäisyysmyönteistä ilmapiiriä – jos Moldova olisi osa Romaniaa, olisivat he vain paikallisbyrokraatteja eivätkä valtiomiehiä.²⁷

Oleg Protsyk on tutkinut moldovalaisten moldovalaismielisten ja romanialaismielisten kansallisia identiteettikäsitteitä ja tullut siihen tulokseen, ettei moldovalaismielisten identiteetillä ole juuri mitään yhteistä romanialaismielisten identiteetin kanssa: Moldovan historia on eri kuin Romanian historia, moldovalainen kulttuuri poikkeaa romanialaisesta kulttuurista, Moldovan ortodoksinen kirkko on eri kirkko kuin Romanian ortodoksinen kirkko ja kieletkään eivät ole yhteneväisiä.²⁸

Moldovan erottaa muista entisistä (eurooppalaisista) neuvostotasavalloista se, että Moldova on hyvin jakautunut maa, jossa suurin väestöryhmä taistelee keskenään siitä, mikä on heidän kansallinen identiteettinsä. Lisäksi huomattavan suuri vähemmistö, venäläiset, ei tunnu tunnistavaan lainkaan Moldovan oikeutta itsenäisyyteen saati tukemaan Romaniaan liittymistä. Samoilla linjoilla tuntuu olevan Moldovan laaja ukrainalaisvähemmistö. Myös Moldovan laajan

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid

²⁷ Panici, 49.

²⁸ Protsyk 2007, 14.

gagausivähemmistön ääni on vahva, onhan heillä antipatioita moldovalaisia kohtaan, vaikka Moldova on taannut heille oman autonomisen tasavaltansa heti Transnistrian konfliktin jäädyttyä.

Transnistriassa vallitsevana on luonnollisesti neoneuvostoliittolainen diskurssi, jossa korostetaan venäläisyyden ja kommunismin positiivisia puolia, mille lisätukea antaa Transnistrian johdon lämmin suhtautuminen neuvostojärjestelmään. Neuvostoliitossa kaikki oli hyvin – myös historiankirjoitus. Toisaalta myös Transnistriassa ollaan jatkuvan muutoksen kourissa, kun alueella on huomattu, ettei kommunismiin ja Venäjän almuihin perustuva talousjärjestelmä ole omiaan nostamaan Transnistriaa taloudellisesta kurimuksesta. Jää nähtäväksi, aletaanko Transnistriassa ”liberalisoida” talouden lisäksi myös tulkintoja alueen menneisyydestä.

Transnistrian hallinnon virallinen tulkinta konfliktista on se, että he selvisivät sodasta voittajina²⁹. Tämän vuoksi he uskovat voivansa sanella Chisinaun hallussa olevalle Moldovalle paitsi reaalioliittisia ehtoja myös oman tulkintansa historiasta - ja Transnistrian hallinnon mielestä Moldovan olisi syytä ottaa ne huomioon. Transnistrian ja Moldovan hallinnot eivät kuitenkaan ole samalla aaltopituudella tässäkin asiassa.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että läheskään kaikki Transnistriassa asuvat kannattaisivat kommunistista tulkintaa. Haastatteleman liikemies totesi, että hän vihaa kommunismia ja Transnistrian nykyjohtoa, mutta kannattaa silti Moldovasta erossa pysymistä. Hänen mukaansa Transnistriassa asuvat haluaisivat liittyä Venäjään, mutta ymmärtävät, ettei se ole mahdollista, mistä johtuen he kannattavat itsenäistä Transnistriaa.³⁰

Oman mausteensa konfliktiin tuovat Transnistriassa asuvat Venäjän kansalaiset, joita on peräti 150 000 alueen puolesta miljoonasta asukkaasta³¹. Heistä ylivoimaisesti suurin osa on tosin Venäjän kansalaisuuden myöhemmin saaneita transnistrialaisia. Siitä huolimatta heidän suurella määrällään on merkitystä, sillä Venäjä on alkanut Putinin johdolla ajaa vuosi vuodelta yhä aggressiivisempaa

²⁹ Bozhesku, 39.

³⁰ Transnistrialaisen liikemiehen haastattelu, Tiraspol 2.9.2010.

³¹ Victor Chirillan haastattelu, 16.9.2010.

politiikka Venäjän ulkopuolella asuvien kansalaistensa etujen puolustamiseksi. Moskovalla ei ole huomautettavaa Transnistrian hallinnolle kansalaistensa kohtelusta. Kansainvälisoikeudellisesti Transnistria on kuitenkin osa Moldovaa, jossa asuu näin ollen huomattava vähemmistö Venäjän kansalaisia, jotka eivät ole saaneet maan lailliselta hallitukselta minkäänlaista pysyvää oleskelulupaa.

Moldovassa asuu myös merkittävä turkinsukuinen gagausivähemmistö, joka niin ikään taisteli oikeuksiensa puolesta 1990-luvun alussa. Gagausit julistivat itsenäisyytensä Moldovasta elokuussa 1991 ja noin kuudensadan puolisoitilaallisen taistelijan joukko ryhtyi suojelemaan alueen intressejä. Itsenäisyysjulistus tapahtui siis jo ennen Transnistrian vastaavaa. Tähän konfliktiin Moldova kuitenkin löysi molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun, jossa Comratin kaupungista johdetulle Gagausialle annettiin laaja itsehallinto tammikuussa 1995. Vuoden 1995 kesäkuussa gagausien ja Moldovan konflikti todettiin päättyneeksi. Lisäksi taisteluihin osallistuneet gagausit armahdettiin.³²

2.3 Itsenäistyminen ja sisällissota

Transnistrian historia hallinnollisena yksikkönä on yllättävän pitkä. Tsaarin Venäjällä nykyisen Transnistrian alue oli vain osa Ukrainan perifeerisiä provinseja. Tämä asema ei muuttunut edes vuonna 1812, kun Venäjä valtasi Bessarabian (nykyinen Moldova) Romaniaalta. Kun Moldova itsenäistyi vuonna 1917 ja liittyi Romaniaan vuonna 1918, ei Transnistria vielä kuulunut Moldovaan. Sen sijaan Transnistriaan luotiin vuonna 1924 Moldovalainen Autonominen Sosialistinen Neuvostotasavalta, jota käytettiin myös keppihevosenä Bessarabian liittämässä Neuvostoliittoon. 1940 neuvostoretoriikassa painotettiin, kuinka ”moldovalaiset tulee yhdistää joen molemmin puolin”.³³

Moldovan irtautuminen Neuvostoliitosta oli myös omintakeinen. Siinä missä ukrainalaiset, georgialaiset ja virolaiset itsenäistyivät omaa kieltään ja kulttuuriaan ylistäen, moldovalaiset lähtivät omaansa halveksuen³⁴. Tällä tarkoitan sitä, että Neuvostoliiton pyrkimys rakentaa moldovalainen identiteetti ei ollut

³² Waters, 9.

³³ Bozhesku, 10–11.

³⁴ King, 118.

onnistunut, vaan merkittävä osa moldovalaisista piti itseään yhä romanialaisina. Silti Moldova piti kiinni itsenäisyydestään eikä liittynyt Romaniaan, joka olisi kernaasti ottanut Moldovan siipiensä alle. Olihan Romania ensimmäinen maa, joka tunnusti Moldovan itsenäistymisen vuonna 1991. Vuonna 1993 solmittu bilateraalin sopimus poliittisesta, taloudellisesta ja rahoituksellisesta integraatiosta Moldovan ja Romanian välillä loi ”tiekartan jälleenyhdistymiselle”³⁵. Kansojen suhteet ovat niin läheiset, että noin kymmenesosa Moldovan väestöstä haki Romanian passia Romanian liittyttyä Euroopan Unioniin – olkoonkin, että motiivina ei ollut kaipuu romanialaiseen identiteettiin³⁶.

Moldova on myös ainoa Neuvostoliittoon kuulunut maa Euroopassa, jossa kommunismin aikakausi ei päättynyt ilman aseellista konfliktia. Konflikti Transnistrian kanssa on niin ikään omalaatuinen: venäläisvähemmistön kanssa oli aseellinen konflikti, mutta maan gagausivähemmistölle annettiin erittäin laaja itsehallinto³⁷. Transnistria on Moldovan ”venäläinen” osa, joka on kaiken aikaa tavoitellut kansainvälistä tunnustusta. Toisin kuin Moldova, ei Transnistria ole ikinä kuulunut Romaniaan³⁸. Alueen väestön arvellaan koostuvan pääosin kolmesta ryhmästä: moldovalaisista, venäläisistä ja ukrainalaisista, joita kaikkia olisi noin 30% väestöstä moldovalaisten muodostaessa suurimman ryhmän 31.9% osuudellaan³⁹.

Transnistrian hallinnon separatismipyrkimyksillä on myös ideologinen tausta. Neuvostoliiton hajoamisprosessissa Moldovan eliitti turvautui nationalismiin, mutta Transnistrian hallinnossa istui vanhoillisia kommunisteja, jotka pelkäsivät paitsi moldovalaista nationalismia myös kapitalistisia talousuudistuksia. Transnistrian eliitti näki, ettei sille tulisi olemaan tilaa Moldovan uudessa hallinnossa ja koki parhaaksi ratkaisuksi liittoutumisen Moskovan kanssa Chisinaun itsenäisyyspyrkimyksiä vastaan. Tiraspolissa annettiin myös täysi tuki

³⁵ Batt, 19–20.

³⁶ Infotag 18.8.2009.

³⁷ Skvortsova 2002, 159.

³⁸ Ulkoasianministeriö, ”Maatiedosto Moldova”. WWW-dokumentti.

<<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=17267&contentlan=1&culture=fi-fi>> [luettu 28.9.2011]

³⁹ Olvija-Press 7.9.2005.

elokuun 1991 vallankaappaukselle, jossa pyrittiin syöksemään vaarallinen Jeltsin pois vallasta.⁴⁰

Transnistrian nykyinen outo, Euroopan viimeiseksi kommunismin linnakkeeksikin tituleerattu, hallintomalli juontaa paitsi Neuvostoliiton hajoamiseen myös venäläisvähemmistön pelkoon menettää etnisiä etuoikeuksiaan. Transnistrian venäläiset pelkäsivät menettävänsä etuoikeutetun asemansa yhteiskunnassa ja Moldovan liittyvän Romaniaan, olihan valtaosa moldovalaisista romanialaisia. Nationalismi pohjautuu vahvasti kieleen, eikä Moldova ole poikkeus. Vuoden 1989 Moldovan Sosialistisen Neuvostotasavallan päätöksellä ”moldavian kielessä” luovuttiin kyrillisistä kirjaimista ja moldaviasta tehtiin maan virallinen kieli.⁴¹ Transnistria puolestaan on aikojen saatossa luonut itselleen oman lipun, valuutan ja hallintoelimet⁴².

Vuonna 1990 Moldovan Sosialistisen Neuvostotasavallan Korkein Neuvosto hyväksyi ”konseptin siirtymisestä markkinatalouteen”, mistä Transnistria ei pitänyt vaan ehdotti taloudellisen vapaa-alueen luomista Transnistriaan. Ehdotus oli järkevä Transnistrian kannalta: alue oli venäläistä ja vaikka sen alue oli pinta-alaltaan vain 12.4 % Moldovan pinta-alasta ja väestö 15.2 % Moldovan väestöstä, oli sen osuus Moldovan sosialistisen neuvostotasavallan teollisuustuotannosta peräti 40 % ja Transnistriassa sijaitsi siihen aikaan Balkanin suurin voimalaitos.⁴³

Transnistrian venäläinen eliitti Tiraspolissa ei pitänyt tästä kehityksestä, ”romanisaatiosta”, ja yritti irtautua Moldovan pääkaupungin Chisinaun vallasta. Uho äityi vuonna 1991 aseelliseksi konfliktiksi, eivätkä Moldovan armeijan joukot päässeet Nistru-joen yli, mistä voidaan kiittää myös Transnistrian hallintoa, Dniestrin moldovalaista tasavaltaa (DMR), auttanutta Neuvostoliiton neljättätoista armeijakuntaa.⁴⁴

Vuonna 1993 arveltiin, että Moldovassa olisi 10000–20000 neuvostosotilasta. Sotilaiden epäiltiin antaneen aseita ja muuta tukea venäläismieliselle DMR:lle.

⁴⁰ Bozhesku, 20–23.

⁴¹ King, 107.

⁴² HS 17.1.2008.

⁴³ Center for Strategic Studies and Reforms 2007, 4.

⁴⁴ Boonstra, 4.

Samoihin aikoihin myös Moskova antoi tukea DMR:lle palkitsemalla neuvostosotilaita ja nuhtelemalla Moldovaa venäläisen vähemmistön syrjimisestä. Venäjän silloinen varapresidentti, myös kovan linjan nationalistina tunnettu Aleksandr Rutskoi totesikin DMR:n ”pääkaupunki” Tiraspolissa pitämässään puheessa, että ”Dniestrin tasavalta on olemassa ja sen tulee olla olemassa”⁴⁵, mistä voidaan päätellä Moskovan nähneen konfliktin tilaisuutena lisätä vaikutusvaltaa menettämällään alueella. On esitetty, että Transnistria olisi räikeä esimerkki Moskovan todellisista pyrkimyksistä entisten neuvostotasavaltojen suhteen – Transnistrian alkutaipaleella Moskova hehkutti Transnistrian olevan malliesimerkki Venäjän roolista alueen rauhantekijänä⁴⁶.

Taloudellisesti Transnistrian alkutaival oli vielä Moldovaakin pahempi katastrofi. Transnistrian rupla ei juuri menestynyt. Vuonna 1995 bruttokansantuote oli vähentynyt 60 %:iin vuoden 1991 tasosta ja kulutushyödykkeitten hinnat olivat nousseet 400-kertaisesti. Kun maan keskipalkka oli vain 3-5 Yhdysvaltain dollaria, voidaan aiheellisesti puhua täydellisestä katastrofista, joka herätti myös Transnistrian hallinnon. Heinäkuussa 1995 solmittiin Moldovan ja Transnistrian keskuspankkien sopimus, jolla sidottiin Moldovan lein ja Transnistrian ruplan kurssi ja sallittiin lein vapaa vaihtaminen Transnistriassa.⁴⁷

Moskova on säännönmukaisesti pitänyt Transnistrian hallintoa tasavertaisena kumppanina Moldovan hallinnon kanssa, vaikka Transnistrian hallintoa ei ole tunnustanut mikään maa, eikä hallinnolla ole minkäänlaista oikeudellista asemaa. Mielenkiintoista on myös se, että huolimatta siitä, että Transnistria on häviävän pieni alue, jonka talous on karmivassa kunnossa, kiinnostaa alue Moskovaa niin paljon, että venäläiset ovat valmiita tiettyssä määrin uhrautumaan Transnistrian korruptoituneen hallinnon puolesta. Miksi? Ensinnäkin Venäjän kiinnostus Transnistriaan on vain lisääntynyt Romanian liittyttyä NATO:n jäseneksi tehden Moldovasta Naton ja EU:n rajanaapurin. Voidaan myös puhua silkasta vallanhimosta. Vuonna 2005 Venäjän silloinen presidentti Vladimir Putin kutsui Neuvostoliiton hajoamista ”Vuosisadan suurimmaksi geopolittiseksi

⁴⁵ Simonsen, 118.

⁴⁶ King, 106.

⁴⁷ Center for Strategic Studies and Reforms 2007, 7.

katastrofiksi”⁴⁸. Kolmas syy voisi olla toive siitä, että Transnistrian hallinto antaisi venäläisille yrityksille etuoikeuksia yksityistämishjelmissään⁴⁹. Tämä perustelu kuitenkin ontuu. Transnistria ei ole iso markkina-alue kenellekään. Vaikka Transnistriassa valmistettaisiinkin merkittäviä määriä aseita konepistooleista ohjusten osiin⁵⁰, ei asiakkaista tai valmistusmääristä tietoa tuskin Smirnovin lähipiirin ulkopuolisilla on tietoa. Sarjanumeroita ei aseista löydy ja epäilevätpä jotkut aseiden valmistustaidon olevan Venäjän armeijan perua⁵¹. Haastattelemani moldovalainen asiantuntija on kuitenkin sitä mieltä, ettei Venäjä valmista Transnistriassa itse aseita, vaan Transnistrian hallinnolla on omasta takaa kyky valmistaa aseita alueillaan⁵².

Transnistria on kaikesta huolimatta selvinnyt de facto itsenäisenä valtiona jo 16 vuotta. Euroopan Unionilla, Natolla, USA:lla tai Venäjällä ei ole tähän mennessä ollut todellista tarmoa konfliktin ratkaisemiseksi. Toisaalta aseellista taistelua ei esiinny, ihmisiä ei kuole, eikä kukaan kouluta terroristeja Transnistriassa, vaikka Transnistriasta käydään EU:n alueelle suuntautuvaa ihmis-, huume- ja asekauppaa. On syytä muistuttaa, että Transnistria on EU:ta maantieteellisesti kaikkein lähin konfliktipesäke.⁵³ Alueen taloudellisen kurjuuden vuoksi ei edes alueen väestö kykene painostamaan johtajiaan riittävästi. Konflikti odottaa ratkaisuaan, paikallisille tärkeintä on selviytyä jokapäiväisestä arjesta Euroopan ylivoimaisesti köyhimmässä valtiossa.⁵⁴

Transnistrian tapahtumat eivät kaikesta huolimatta olleet välttämättömiä. Moldova onnistui sopimaan kiistansa toisen ongelma-alueensa, Gagausian, kanssa jo varhaisessa vaiheessa. Gagausia on Kaakkois-Moldovassa sijaitseva hyvin pieni autonominen alue, jonka autonomiasta säädettiin vuonna 1994. Lain perimmäinen tarkoitus on turvata gagausien itsemääräämisoikeus ja samalla varmistaa alueen kuuluminen Moldovaan. Laissa todetaan, että Gagausialla on oikeus ratkaista

⁴⁸ The Washington Times 26.4.2005.

⁴⁹ Hyde Smith, 7–8.

⁵⁰ HS 25.4.2007.

⁵¹ Hyde Smith, 4.

⁵² Victor Chirilan haastattelu, 16.9.2010.

⁵³ Popescu, 5–6,43.

⁵⁴ HS 18.1.2008.

itsenäisesti väestölliseen, poliittiseen, taloudelliseen ja kulttuuriseen kehitykseen liittyvät kysymykset. Samalla Gagausia sitoutuu Moldovan perustuslakiin ja toimeenpanee Moldovan yleiset lait.⁵⁵

Myös etnoliittisesti autonomialaki on mielenkiintoinen, sillä siinä on määritelty hyvin tarkkaan pienen kansan asema ja oikeudet. Laissa on määritelty, että Gagausiaan kuuluvat kaikki Moldovan hallinnolliset alueet, joissa gagauseja on yli 50 % ja siihen voivat halutessaan vapaaehtoisesti liittyä nekin alueet, joissa gagausit eivät muodosta yli puolta väestöstä. Tästä johtuen Gagausia ei ole yhtenäinen alue - matkustaakseen Gagausian pohjoispuolelta sen eteläisimpään pisteeseen, pitää Moldovan puolella useaan otteeseen. Laissa todetaan myös, että Gagausialla on omat symbolinsa, jotka ovat tasaveroisia Moldovan omien symboleiden kanssa. Gagausian viralliset kielet ovat gagausi, venäjä ja moldova. Moldovan viranomaisten kanssa kommunikoidessa käytetään joko venäjää tai moldovaa. Mielenkiintoista on myös se, että Moldovan valtion lakatessa olemasta, saisi Gagausia päättää itse mikä on sen kohtalo. Tällä varauduttiin tietenkin siihen, että Moldova liittyisi Romaniaan, mikä eittämättä oli realistiselta kuulostava skenaario vuonna 1994, jolloin laki itsemääräämisestä laadittiin.⁵⁶

Gagausialla on oma parlamenttinsa, jolla on oikeus paitsi säätää lakeja toimivaltansa puitteissa myös vaikuttaa Moldovan sisä- ja ulkopoliittikkaan. Gagausian korkein poliittinen johtaja on sen kuvernööri, joka valitaan vaaleilla neljän vuoden välein. Hän kuuluu myös Moldovan hallitukseen. Kaiken tämän lisäksi Gagausialla on omat poliisivoimansa.⁵⁷

Gagausian autonomian tarkastelu on merkityksellistä tämän tutkimuksen kannalta siksi, että se muodostaa oivan vertailukohdan Transnistrian tilanteelle. Molemmat kuuluvat de jure Moldovaan, toinen on julistautunut itsenäiseksi kun taas toinen oli aikeissa julistautua itsenäisesti. Gagausian laaja itsehallinto on ollut myös lähes kaikkien sovintoesitysten mukaan Transnistrian tie, jos konflikti saataisiin joskus ratkaistua. Kiistakappaleeksi jää vain autonomian laajuus ja yksityiskohdat. Myös Gagausiassa käytiin taisteluja, mutta nykyisin Gagausiaa pidetään yhtenä niistä harvinaisista entisen Neuvostoliiton alueella tapahtuneista konflikteista, jotka on

⁵⁵ Gagausian itsehallinnon kotisivut. <<http://www.gagauzia.md>>. [luettu 28.9.2011]

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid.

onnistuttu ratkaisemaan menestyksellisesti. Moldovan ja Gagausian liitto on kestänyt vuodesta 1994 asti, eikä merkittäviä selkkauksia tai aseellisia konflikteja ole sen jälkeen nähty, vaikka Gagausia ei ole aina ollut tyytyväinen itsehallintonsa käytännön toteutukseen.

Gagausian itsehallinto on ns. täysi autonomia – luokittelu, johon myös Ahvenanmaa kuuluu. Gagausian autonomiassa on poikkeuksellista sen laajuuden lisäksi myös autonomialakien yksinkertaisuus. Yleensä autonomialainsäädäntö on hyvin yksityiskohtaista, mutta Gagausiassa verrattain väljää. Tämä johtuu eittämättä kiireestä. Laki autonomiasta tuli runnoa läpi nopeasti ja lain tuli tyydyttää sekä Moldovaa että Gagausiaa. Kolmas merkittävä erityispiirre Gagausian autonomiassa on se, että se on ainut etnisyyteen pohjautuva autonomia koko Itä-Euroopassa ja Neuvostoliittoon kuuluneissa Aasian maissa. Laissa Gagausian autonomiasta lukee, että Gagausiaan kuuluvat ne alueet, joissa gagausit muodostavat yli 50% väestöstä. Kansainvälinen yhteisö oli erittäin tyytyväinen Gagausian itsehallintolakiin sen julkistuksen yhteydessä ja sitä käytetään usein esikuvana, kun etnisiä konflikteja pyritään ratkomaan.⁵⁸

Laajasta itsehallinnosta ja konfliktin päättymisestä huolimatta ei itsehallinnon ylläpito Gagausiassakaan ole ollut silkkaa ruusuilla tanssimista. Gagausia sai oikeuden myös taloudelliseen itsehallintoon, josta on myöhemmin tullut suuri kiistakysymys. Gagausialla on oikeus kerätä arvonlisäveroa ja pitää siitä saadut tulot, mutta pelkästään näillä tuloilla ei itsehallinnon kaikkia menoja kateta. Moldova on myös kiristänyt kukkaronsa nyörejä käyttäen perusteena alueellista tasa-arvoa: Chisinaussa pohdittiin, ettei ole oikein antaa yhdelle alueelle suhteessa enemmän kuin muille alueille Moldovassa. Gagausia on toki saanut suhteessa enemmän rahaa kuin monet muut Moldovan alueet, mutta itsehallintoalueiden korkeat tuet eivät ole maailmalla tavattomia. Moldovan oikeuslaitoksessa on itsehallinnon perustamisvuodesta 1994 lähtien taisteltu kuusi kertaa itsehallinnon asemasta. Kaikki oikeusjutut ovat päättyneet Moldovan voittoon Gagausian kustannuksella.⁵⁹

⁵⁸ Protsyk 2010, 231.

⁵⁹ Protsyk 2010, 238–240.

Gagausia on taistellut laajemman itsemääräämisoikeuden puolesta ja sai hyväksytettyä uuden artiklan itsehallintolakiinsa. Sen myötä Gagausialle taattiin oikeus esittää omia lakejaan Moldovan parlamentissa. Tämä ei kuitenkaan varsinaisesti laajentanut itsehallintoa, sillä lait vaativat edelleen Moldovan parlamentin hyväksynnän eikä ensimmäistäkään Gagausiasta tuotua lakialoitetta ole hyväksytty. Myös Chisinaussa halutaan muokata lakia itsehallinnosta, epäilemättä suppeampaan suuntaan. Moldovalaiset käyttävät vaateilleen oikeutuksena sitä, että Moldovan kaikki muut lait ovat muuttuneet niin paljon vuodesta 1994, että myös itsehallintolakia on pakko tarkastella uuden viitekehyksen pohjalta.⁶⁰

⁶⁰ Ibid.

3 Arki Transnistriassa

3.1 Transnistrian sisäpolitiikka ja suhteet Venäjään

Jos Transnistrian synty kuulostaa oudolta, on sen nykyisyys aivan yhtä omintakeista. Heti aseellisen konfliktin loputtua Moskovan tuki Transnistrialle ei todellakaan ollut itsestään selvää. Vuonna 1994 Aleksander Lebed, puna-armeijan Moldovan vastuuhenkilö, kutsui Transnistrian johtoa ”korruptoituneiksi opportunisteiksi”⁶¹. Syystä tai toisesta Igor Smirnov kumppaneineen voitti Venäjän hallinnon tuen, ja nyt Transnistria on Venäjän mielissä ”tasavertainen kumppani” Moldovan rinnalla konfliktin ratkaisemiseksi⁶². Nykyisin Transnistria on käytännössä Venäjän vasallivaltio. Suomen ollessa Etyj-puheenjohtaja lankesi Suomen silloiselle ulkoministeri Ilkka Kanervalle tehtävä sovitella Transnistrian konfliktia. Käytyään paikan päällä hän totesi, että ”kaikki on Venäjän peukalon alla”. Tällä hän tarkoitti sitä, että sekä Moldova että Transnistria ovat äärimmäisen riippuvaisia Venäjästä⁶³. Tilannetta kuvaa hyvin presidentti Igor Smirnovin lausuma tokaisu:

”Kansamme luottaa venäläisiin sotilaisiin ja kokee vieraat joukot miehittäjäksi ettekä te voi tehdä sille mitään”⁶⁴.

Huomionarvoista on myös se, ettei Venäjä ole pitkään aikaan toivonut Transnistrian itsenäisyyttä. Venäjän vuonna 2003 tekemän ratkaisuehdotuksen, ns. Kozakin muistion, ensimmäinen artikla toteaa hyvin selväsanaisesti, että Venäjän mielestä konfliktin molempien osapuolten vastuulla on maan yhdistäminen toimivaksi demokraattiseksi valtioksi kunnioittaen Moldovan sosialistisen neuvostotasavallan rajoja vuodelta 1990⁶⁵. Venäjän tuki

⁶¹ King, 113.

⁶² Hyde Smith, 5–6.

⁶³ HS 18.1.2008.

⁶⁴ BBC, "Misery in a pariah state". Crossing Continents -ohjelman WWW-sivu, luotu 1.4.2004. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/crossing_continents/3586815.stm> [luettu 29.9.2011]

⁶⁵ Venäjän hallitus, "Muistio perusperiaatteista yhdistyneen valtion valtiomuodosta" 17.11.2003. Käännös englanniksi professori Stefan Wolffin WWW-sivuilta <<http://www.stefanwolff.com/files/Kozak-Memorandum.pdf>> [luettu 28.9.2011]

Transnistrialle ja Moldovassa orastavan EU-myönteisyyden vastustus näyttää järkevältä, jos katsoo asiaa Venäjän kantilta: Romaniasta tuli NATO:n jäsen ja myös Ukraina läheni länttä uhkaavan nopeasti⁶⁶. Tämän vuoksi Moskovassa on ajateltu, että kaikki mahdolliset puskurivyöhykkeet ja kapulat lännen rattaissa olisivat Venäjälle hyödyksi. Venäjällä on monta tapaa painostaa Moldovaa. Yksi niistä on talous. Venäjä määräsi vuoden 2006 alusta tuontikiellon moldovalaisille maataloustuotteille ja viineille⁶⁷. Kuulostaako tutulta? Vastaavan kiellon sai kiusakseen Georgia samana vuonna⁶⁸.

On myös epäilty, että Transnistrialaiset olisivat itsekin kyllästyneet neuvostovallan imitointiin. Transnistriassa järjestettiin 12. joulukuuta 2010 parlamenttivaalit, joissa voittajaksi selviytyi jo toista kertaa peräkkäin markkinamyönteinen (mutta itsenäisyyttä kannattava) Uudistamisen puolue.⁶⁹ Tämä ei kuitenkaan heikentänyt alueen presidentiksi kutsutun Igor Smirnovin valtaa, sillä jostain syystä yleensä parlamenttivaalien kanssa samoihin aikoihin järjestettävät presidentinvaalit jäivät tällä kertaa järjestämättä. Tämän ansiosta Smirnov jatkaa yhä alueen presidenttinä.

Lähitulevaisuus näyttää, otetaanko Transnistriassa uudistustoiveet vakavasti. Uudistuspuolue Obnovlenie asetti vuoden 2011 joulukuussa järjestettävälle presidentinvaalille ehdokkaakseen Anatoli Kaminskin, Transnistrian parlamentin nykyisen puhemiehen, jonka uskotaan pystyvän haastamaan aluetta koko sen historian ajan hallinneen Igor Smirnovin. Vuoden 2010 parlamenttivaaleissa saadun voiton johdosta on todella mahdollista kuvitella, ettei Smirnov enää voittaisi vaaleja. Tätä oletusta tukee myös se, että tällä hetkellä Transnistria on

⁶⁶ Hyde Smith, vii–ix.

⁶⁷ Euroopan parlamentti, "P6_TA(2006)0455". Päätöslauselma Moldovasta (Transnistriasta). WWW-dokumentti.

<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0455+0+DOC+XML+V0//FI>> [luettu 28.9.2011]

⁶⁸ The Washington Times 15.5.2006.

⁶⁹ Obnovlenie-puolue, "Подведены предварительные итоги выборов в Верховный совет". Transnistrian uudistuspuolueen WWW-sivut 13.12.2010.

<<http://www.obnovlenie.info/news.php?id=1819>> [luettu 12.12.2010]; Transnistrian parlamentti, "The Preliminary List of MPs of V Convocation Announced". Parlamentin WWW-sivut. <<http://vspmr.org/News/?ID=4572>> [luettu 12.12.2010]

erittäin pahassa taloudellisessa kriisissä. Hallinto on ajautunut peräti kolmen miljardin dollarin kaasuvelkoihin Venäjälle. Uudistuspuoluetta pidetään markkinamyönteisenä ja sen uskotaan edesauttavan Transnistrian talouden vapauttamista ja hallinnollisia uudistuksia. Näin onkin jo tapahtunut sen parlamenttikaudella. Kaminski silti pyrkii siihen, että Transnistriassa kiirehdittäisiin reformeja, mikä on hyvin ymmärrettävää, sillä alueen hallintokoneisto on yhä todella kankea. Kaminskin tavoitteina olisi se, että perustuslaki uudistettaisiin ja samalla presidentin toimikaudet rajoitettaisiin kahteen. Lisäksi luotaisiin pääministerin virka ja maahan luotaisiin todellinen hallitus.⁷⁰

Myös Venäjä tuntuu asettuneen Kaminskin taakse. Yhtenäinen Venäjä -puolue tukee häntä ja puolueet ovat allekirjoittaneet yhteistyösopimuksen. Venäjän valtiollinen radioyhtiö Venäjän ääni avaa Venäjän kantaa Kaminskin ehdokkuutta käsittelevässä artikkelissaan:

"Kaminskin panostuksen ansiosta Venäjä antaa Transnistrialle vuonna 2011 apuna 21 miljoonaa dollaria. Venäjä avaa rahoitusvirrat Transnistriaan, koska pitää Kaminskia erittäin luotettavana poliitikkona ja on varma, että finanssiapu tulee olemaan läpinäkyvä".

Venäjän ääni toteaa myös, että Kaminskillä ja Smirnovilla on "erilaiset lähestymistavat" Transnistrian tilanteen ratkaisemiseksi. Uutisen mukaan Smirnov estäisi neuvottelut Moldovan kanssa, mitä Kaminski ei tekisi. Silti Venäjän johto tuntuu uskovan, että Kaminskin valinta olisi myönteistä alueen talouden kannalta.⁷¹

Uudistuspuolueen riippumattomuudesta on esitetty myös erilaisia arvioita. Erään näkemyksen mukaan Smirnov olisi onnistunut istuttamaan puolueen johtoon Kaminskin, joka olisi Smirnovin liittolainen. Lisäksi tulee ottaa huomioon myös se, ettei Kaminski todellakaan ole länsimainen liberaali vaan kannattaa muiden transnistrialaispoliitikkojen lailla itsenäisyyttä ja Venäjän joukkojen pysymistä

⁷⁰ Venäjän ääni, "Transnistria on tienhaarassa". Radion WWW-sivu.

<<http://finnish.ruvr.ru/2011/07/19/53425881.html>> [luettu 29.7.2011]

⁷¹ Ibid.

alueella. Lisäksi Kaminskin puoluetta pidetään juuri isojen teollisuuspatruunoitten edunvalvojana.⁷²

3.2 Transnistrian oma käsitys konfliktin ratkaisemisesta

Transnistrialaiset pitävät itseään lähtökohtaisesti konfliktin voittajina. Sotilaallisesti katsottuna asia eittämättä onkin näin: 15 % väestöstä pystyi hankkimaan de facto itsehallinnon ja on kyennyt ylläpitämään sitä jo yli 20 vuotta. Siksi Transnistrialla ei ole mikään kiire ratkaista kiistaa ainakaan länsimaita miellyttävällä tavalla. Päinvastoin – Transnistrian johto esittää Moldovalle säännöllisin väliajoin omia ehtojaan konfliktin ratkaisemiseksi.

On selvää, ettei Tiraspol tulisi toimeen ilman Venäjän tukea. Siksi Transnistrian hallinto on vastustanut kaikkia toimia, joilla Venäläiset rauhanturvaajat saataisiin lähtemään alueelta. Transnistrian johtaja Smirnov kutsui vuoden 1994 sopimusta Moldovan ja Venäjän välillä ”mahdottomaksi hyväksyä”. Sopimuksessa Venäjä sitoutui vetämään joukkonsa alueelta kolmen vuoden kuluessa. Sopimus kuitenkin allekirjoitettiin, vaikkei Venäjä joukkojaan ole mihinkään siirtänyt.⁷³

Hyvä esimerkki Transnistrian jääräpäisestä asenteesta konfliktin ratkaisuun on Transnistrian presidentti Smirnovin kahdenkeskisissä neuvotteluissa 11.4.2008 Moldovan presidentti Voroninille esittelemä ”Ystävyys- ja yhteistyösopimus Moldovan tasavallan ja Transnistrian moldavialaisen tasavallan välillä”. Jo sopimustarjouksen ensimmäinen artikla kymmenestä velvoittaisi osapuolet kunnioittamaan osapuolten suvereniteettia, itsenäisyyttä ja rajoja⁷⁴. Moldovan kannalta tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että Moldova hyväksyisi Transnistrian itsemääräämisoikeuden hallinnoimallaan alueella.

Lienee turha todeta, ettei Moldova moista sopimusta allekirjoittanut. Kaikesta huolimatta tämän ja muiden vastaavien dokumenttien tutkiminen on tärkeää, sillä ne kertovat myös omaa kieltään Transnistrian asemasta. Täytenä altavastaajana itseään pitävä osapuoli ei ikipäivänä esittäisi yhtä röyhkeitä vaatimuksia.

⁷² Eurasia Daily Monitor 9.10.2009.

⁷³ Waters, 8.

⁷⁴ Eurasia Daily Monitor 16.4.2008.

Puhtaasti sotilaallisesti katsottuna Transnistria on toki selvästi Moldovaa vahvempi. Sillä on vahvempi, suurempi ja paremmin varusteltu armeija kuin Moldovalla. Tiraspolin komennossa marssii 8000 sotilasta ja lauma puolisotilaallisia kasakoita siinä missä Chisinaun esikunta komentaa vain 6000 sotilasta. Lisäksi Transnistrialla on 17 tankkia, kun taas Moldovalla ei ole yhtään. Transnistriaan on sijoitettu myös noin 1500 venäläistä sotilasta (rauhanturvaajaa Moskovan mielestä) ja maassa on yhä 20 000 tonnia vanhoja neuvostoliittolaisia ammuksia.⁷⁵ Luvut ovat pieniä, mutta armeijan ylläpito rutiköyhillä alueilla ei ole helppoa kustannusten puolesta. Kaikesta huolimatta tämä kuvaa hyvin sitä, ettei Moldova ole siinä asemassa, että se voisi millään lailla uhata Transnistriaa ainakaan sotilaallisesti.

Syyskuun 17. vuonna 2006 järjestettiin Transnistriassa kansanäänestys itsenäisyydestä. Kansanäänestyksessä oli kaksi kysymystä:

1. Tuetko itsenäisyyttä ajavaa politiikkaa ja myöhemmin vapaan Transnistrian liittymistä Venäjän federaatioon?
2. Ajatteletko, että on mahdollista hylätä itsenäisyys ja Transnistrian moldavialaisen tasavalta voisi liittyä Moldovan tasavaltaan?⁷⁶

Ensimmäiseen kysymykseen myönteisesti vastasi 97,2 % äänestäneistä ja toiseen kysymykseen kielteisesti 94,9 % äänestäneistä. Itsenäisyyden torjui vain 1,9 % äänestäneistä eli vaivaiset 5905 äänestäjää. Äänioikeutettuja kansanäänestyksessä oli 394 861, joista äänioikeuttaan käytti 78,6 %.⁷⁷

Venäläisten lähteiden mukaan paikalla oli 130 kansainvälistä tarkkailijaa, jotka eivät raportoineet minkäänlaisia väärinkäytöksiä⁷⁸. Kansanäänestyksen tulosta on hyvin vaikea hyväksyä, sillä esimerkiksi vuonna 2004 Transnistriassa suoritettun väestönlaskennan mukaan 31,9 % alueen asukkaista on etnisiä moldovalaisia. On perin outoa kuvitella, että moldovalaiset äänestäisivät sankoin joukoin Venäjään

⁷⁵ Victor Chirillan haastattelu 16.9.2010.

⁷⁶ Regnum, "Exit-polls can be held in Transdnistr not closer than 25 m to polling stations". Tietotoimiston uutinen, luotu 11.9.2006.

<<http://www.regnum.ru/english/702851.html>> [luettu 25.7.2011]

⁷⁷ Olvija-press 25.9.2006.

⁷⁸ RIA Novosti 18.9.2006.

liittymisen puolesta. Edes äänioikeuden käyttämättä jättäminen ei selittäisi tätä tulosta, sillä äänestämättä jättäneiden osuus on huomattavasti pienempi kuin alueella asuvien etnisten moldovalaisten osuus.

Samaa mieltä tuntuvat olevan myös kansainväliset järjestöt. Euroopan parlamentti julisti pian kansanäänestyksen jälkeen päätöslauselmassaan seuraavaa:

”kansainvälinen yhteisö ei hyväksynyt kansanäänestystä eikä sen tulosta, koska Transnistrian tukahduttava hallinto järjesti sen täysin yksipuolisesti estäen siten Moldovan konfliktin ratkaisemisen poliittisin neuvotteluin, koska kysymykset olivat luonteeltaan johdattelevia ja koska vapaita ja oikeudenmukaisia vaaleja koskevat perusedellytykset, kuten tiedotusvälineiden vapaus, kokoontumisvapaus ja poliittinen moniarvoisuus, eivät täytyneet, minkä katsottiin määrävän kansanäänestyksentuloksen jo ennalta”.⁷⁹

Euroopan parlamentin kanta on hyvin yksiselitteinen:

”[Euroopan parlamentti] tuomitsee jyrkästi Moldovaan kuuluvan Transnistrian alueen pyrkimykset itsenäisyyden yksipuoliseen hankkimiseen niin kutsutun kansanäänestyksen avulla” ja ”kehottaa Venäjän federaation hallitusta pidättymään tuen antamisesta mainitulle liikkeelle ja erityisesti alueen itsenäisyyttä koskevien niin kutsuttujen kansanäänestysten järjestämiselle”.⁸⁰

Myös USA tyrmäsi kansanäänestyksen jo ennen sen järjestämistä. USA:n kannanotossa Etyjille suurlähettiläs Julie Finley toteaa, että ”kansanäänestystä ei voida ottaa vakavasti tai kohdella legitiiminä äänestyksenä”. Lisäksi USA katsoo, että Venäjän pitäisi edistää Moldovan tasavallan alueellista yhtenäisyyttä, antamalla Moldovan päättää itse hyväksyykö se joukkoja valtionsa rajojen sisälle ja kehottaa Transnistrian hallintoa lopettamaan provokatiiviset toimensa.⁸¹

⁷⁹ Euroopan parlamentin päätöslauselma P6_TA(2006)0455.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Etyj, ”Transnistria Referendum”. Yhdysvaltain Etyjin lähetystön kirje Etyjille 19.7.2006. <<http://www.osce.org/pc/20003>> [luettu 4.7.2011]

Myös Moldova tyrmäsi koko kansanäänestyksen järjestämisen ja totesi, että Moldovan viranomaiset pitävät yrityksiä legitimoida kansanäänestys sekaantumisena Moldovan sisäisiin asioihin. Moldovan ulkoasian- ja Euroopan integraation ministeriön Etyjille lähettämässä julkilausumassa kuvaillaan kansanäänestystä värikkäästi mm. niin sanotuksi kansanäänestykseksi ja ”kansanäänestykseksi”. Moldova kokee myös, että koko kansanäänestys järjestettiin vain röyhkeäksi propagandatempuksi ja kiittää (Venäjää lukuun ottamatta) konfliktin neuvotteluihin osallistuvia tahoja eli EU:ta, USA:ta, Etyjiä ja Ukrainaa siitä, etteivät ne tunnustaneet kansanäänestyksen tulosta.⁸²

3.3 Transnistrian talouselämän suuret linjat

Historiallisesti Transnistria on talouden saralla menestyvämpää seutua kuin Moldova. Vuonna 1990 nykyisen Transnistrian alueella tuotettiin peräti 40 % Moldovan sosialistisen neuvostotasavallan bruttokansantuotteesta, vaikka alueella asui vain noin 15 % sen väestöstä. Tämä johtui paitsi Neuvostoliiton sisäpolitiikasta myös maantieteestä – Moskova toki halusi suosia venäläisalueita, mutta myös Odessan satama ja Itä-Ukrainan luonnonvarat olivat Chisinausta käsin katsottuna joen väärällä puolella. Auto- ja rautatiet oli helpompi sijoittaa Itä-Moldaviaan.⁸³

Transnistrian talouden kehitys Neuvostoliiton kuolinvuosina oli aluksi varovaisen myönteistä. Seudulta löytyi monialaista ja –kokoista teollisuutta, runsaasti maataloutta ja hyvät kulkuyhteydet. Moldovan sosialistinen neuvostotasavalta oli neuvostomallin mukaisesti varustettu suurilla teollisuuskombinaateilla, joista suurin osa sijaitsi Nistru-joen itäpuolella. MSNT:n hallinto yritti toteuttaa vuosien 1990–1991 aikana neuvostotasavalloissa suosittua mallia talouden alueellisesta itsenäisyydestä – malli, jota käytettiin menestyksellisesti mm. Baltian maissa. Samalla luotiin tiekartta asteittaisesta siirtymisestä markkinatalouteen. Siirtymän piti toteutua nopeasti, kahdessa vuodessa, mutta Moldovan viimeiseksi koko

⁸² Etyj, "The Declaration of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova on the Issue of Pseudo-referendum Organized by the Separatist Transnistrian Regime". Moldovan ulkoministeriön julkilausuma Etyjin pysyvälle neuvostolle 14.9.2006. <<http://www.osce.org/pc/20690>> [luettu 4.7.2011]

⁸³ Center for Strategic Studies and Reforms 2001, 1–3.

aluetta koskevaksi suureksi poliittiseksi päätökseksi jäi päätös vapauttaa hinnat vuonna 1992.⁸⁴

Sisällissodan syttyä vuonna 1992 toiveet tästä hautautuivat ja myös suhteellisen hyvässä kunnossa ollut infrastruktuuri kärsi pahoja vaurioita. Taloudellisesti sisällissota oli katastrofi Transnistrialle. Pieni alue oli nyt yksin ja vailla kansainvälistä asemaa. Lisäksi aiemmin tiiviit taloudelliset suhteet Chisinaun hallitsemaan Moldovaan katkesivat tyystin. Transnistria etsi tukea horjuvalle taloudelleen ennen kaikkea entisen Neuvostoliiton alueelta ja saikin sitä mm. Venäjältä, Ukrainasta ja Valko-Venäjältä, joista Transnistrian hallinto pyrki aktiivisesti houkuttelemaan investointeja. 1990-luvun puolivälissä tilanne oli jo hieman rauhoittunut Tiraspolin ja Moldovan välillä ja Transnistrian talous kääntyi loivaan nousuun. Alueen teollisuus sai viimein kansainvälisen tunnustuksen, kun 2000-luvulle tultaessa transnistrialaiset yritykset saivat oikeuden käyttää Moldovan tullileimoja viennissään. Tämä ei kuitenkaan ollut kivuton prosessi.⁸⁵

Valtion säännöstely on se termi, jolla Transnistrian 1990-luvun taloutta voidaan parhaiten kuvailla ja joka vastaa yhä monien käsitystä alueen taloudesta. Kyse ei ollut kommunismista, vaan järjestelmä muistutti vahvasti Valko-Venäjää. Igor Smirnov on kuvaillut maan talousjärjestelmää seuraavasti: ”kunnioittaen säännöstelytalouden periaatteita ja sen sosiaalista orientaatiota Transnistrian moldavialainen tasavalta valitsi epäliberaalin tavan kehittyä”. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että Transnistrian hallinto antoi määräyksiä ja suosi valtionyhtiöitä. Verotulot kerättiin pääosin teollisuudelta, jotka olivat lähes poikkeuksetta valtion omistuksessa.⁸⁶

Valtion politiikka kuitenkin muuttui, kun 1990-luvulla hallinto oppi kantapään kautta, ettei alueen talous toimi ilman ulkomaalaisia investointeja. Transnistriassa säädettiin kesäkuussa 2001 laki, jolla hyväksyttiin suurten valtionyhtiöiden yksityistäminen. Yksityistettävät yksiköt olivat pääosin tehtaita ja voimalaitoksia. Yhteensä valtionyhtiöitä myytiin yli 100 muutamassa vuodessa. Ostajina olivat yleensä venäläiset yhtiöt. Koko 2000-luvun Transnistrian hallinto on kehittänyt myös markkinatalouteen ja omistajuuteen liittyviä lakejaan jatkuvasti

⁸⁴ Gudym 2006 b, 1.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Center for Strategic Studies and Reforms 2001, 6–7.

sallivampaan suuntaan. Tältä osin länsimaisten lehtien sensaatiojutut eurooppalaisen kommunismin viimeisestä linnakkeesta tuntuvat perusteettomilta, vaikka Transnistrian lipussa sirppi ja vasara löytyvätkin. Vuonna 2003 tehdyn Transnistrian yksityistämishjelman mukaan 2010-luvulla Transnistrian alueen tuotannosta pitäisi olla yksityistä kolme neljäsosaa. Toisaalta, alueen taloudellisesta toiminnasta valtava osa on erilaisten monopolien hallussa, eikä alueelta löydy aitoa kilpailua monellakaan alalla.⁸⁷

Eräs mielenkiintoinen yksityiskohta Transnistrian yksityisohjelmassa oli ”Moldovan kruununjalokiven”, eli Rybnitsan terästehtaan myynti. Moldovan hallitus vastusti tätä jyrkästi ja teki kaikkensa, ettei Transnistrian hallinto myisi tätä koko entisen Neuvostoliiton alueen moderneinta terästehdasta, jonka rakensivat saksalaiset 1980-luvulla ja joka eräiden arvioiden mukaan tuottaa yli puolet Transnistrian saamista verotuloista. Vuonna 2004 tehtaan osti itävaltalainen Hares Group.⁸⁸ Kuvio on kuitenkin sangen hämärä: Hares Groupin omistaa syyrialainen liikemies Yusef Hares, joka on erittäin hyvissä väleissä mm. Ukrainan johtoon. Hares puolestaan möi 30 % omasta omistuksestaan uzbekkitaustaiselle venäläisolidigarkki Alisher Usmanoville, joka on vastuussa mm. Gazpromin kaivosteollisuudesta⁸⁹. Venäläiset saivat siis pienen bulvaanin kautta hankittua omistukseensa koko Moldovan arvokkaimman yksittäisen asian.

Transnistrian talouden rakenne on reformistisista pyrkimyksistä huolimatta pysynyt hyvin samankaltaisena kuin aina. Huomattava määrä taloudellisesta toiminnasta tapahtuu alueilla, joissa ei ole todellista kilpailua, ja talouden ydinalat ovat yhä monopolien hallussa. Transnistrian hallinnon korruptoituneen luonteen vuoksi epäillään myös yleisesti, että näitä monopoleja pönkitetään hallinnon toimesta. Valtionyrietykset ja muut monopolit tuottavat noin 2/3 maan tuotannosta ja viennistä. Kilpailukyvyttömästä teollisuudesta johtuen Transnistria on nettotuoja – alueelle tuodaan peräti kaksinkertainen määrä hyödykkeitä sieltä vietyihin verrattuna. Esimerkiksi ruuan tuonti on mainio esimerkki siitä, miten

⁸⁷ Burla, 6–8.

⁸⁸ The Association of the Bar of the City of New York, 87–88.

⁸⁹ Hares Group, virallinen WWW-sivusto. <<http://www.haresgroup.com>> [luettu 12.7.2011]

loistavalla viljelysmaalla sijaitseva alueen ydintuotanto romahti Neuvostoliiton mukana.⁹⁰

Kauppaa Transnistria käy lähinnä entisen Neuvostoliiton alueiden kanssa. Vuonna 2004 noin 40 % transnistrialaisesta viennistä suuntautui entisen Neuvostoliiton alueelle, pääosin Ukrainaan ja Venäjälle. Samanaikaisesti Euroopan Unioniin suuntautui noin kolmasosa alueen viennistä. Vienti ei kuitenkaan ole riittävän laajaa tai monimuotoista – Transnistriasta viedään lähinnä suurten metallitehtaiden rautametalleja, eli tuotteita, jotka menevät jatkojalostukseen maailmalle. Tekstiiliteollisuudessa tehdään sentään vähän valmiitakin tuotteita, mutta silti pääosin kankaita. Emä-Moldovaan viedään sähköä ja Venäjälle koneita. Tuonnin osalta voidaan sanoa, että Transnistriaan tuodaan lähes kaikkea mahdollista. Tuonti tapahtuu niin ikään pääosin entisen Neuvostoliiton alueelta.⁹¹

2000-luvun alussa Moldova pyrki useaan otteeseen painostamaan taloudellisin keinoin Transnistrian hallintoa. Paradoksaalisesti leijonanosa painostuksesta tapahtui suoraan tai epäsuoraan sen ansiosta, että Moldova liittyi Maailman kauppajärjestykseen 26.6.2001. Moldovan merkittävin keino painostaa Transnistrian hallintoa taloudellisesti on historiallisesti ollut Transnistrian viennin ja tuonnin hankaloittaminen. Tämä on hyvin helppoa, sillä Transnistrialla ei ole kansainvälisesti tunnustettua asemaa, jolla se voisi viedä tai tuoda hyödykkeitä. Moldova takasi Transnistrialle oikeuden käyttää Moldovan leimoja kaupassaan vuonna 1996 ja siitä lähtien onkin transnistrialaisissa tavaroissa lukenut ”Made in Moldova”.⁹²

Vuonna 2001 Moldova kielsi Transnistrialta tämän oikeuden käyttää Moldovan leimoja ulkomaankaupassaan. Transnistrian hallinto raivostui, mutta Moldovan päätös piti aina vuoden 2003 heinäkuulle, vaikka Moldovan ja Transnistrian välisessä, ja molempien osapuolten allekirjoittamassa, vuoden 1997 Moskovan muistiossa Transnistrialle taataan oikeus ulkomaankauppaan. Moldova vaatii yhä ulkomaankauppaa harjoittavien transnistrialaistaisten toimijoiden rekisteröitymistä

⁹⁰ Burla, 7–10.

⁹¹ Burla, 10–19.

⁹² Gudym 2006 a, 2–6.

Moldovan tasavallan rekisteröintikamariin. Heti vuonna 2003 rekisteröityneitä toimijoita ilmoitettiin reilut 300.⁹³

Vuonna 2004 Transnistria sulki romaniaksi opettavia kouluja hallinnoimallaan alueella, mistä johtuen Moldovan hallinto päätti ryhtyä vastatoimiin Transnistriaa vastaan. Keinoksi valittiin päätös siitä, että kaiken ulkomaankaupan, jota käydään Moldovan alueella, tulee noudattaa Moldovan tasavallan lakeja. Tämä toki kuulostaa suomalaiselle ilmiselvältä, mutta pitää ottaa huomioon, ettei Moldova de facto omaa juuri mitään valtaa Transnistrian alueella käytävään kauppaan, tuotantoon saati niiden valvontaan. Tämä oli isku monille transnistrialaisille toimijoille, sillä he eivät pystyneet mitenkään todistamaan, että heidän kaikki toimintansa noudatti Moldovan lakeja. Samalla Moldova sopi Euroopan Unionin ja Ukrainan kanssa, että Transnistriasta Ukrainaankäytävää kauppaa aletaan valvoa yhteistyössä EU:n kanssa vuoden 2005 joulukuusta alkaen.⁹⁴

Saagan kolmas osa koettiin 3.3.2006, jolloin Moldovan hallinto velvoitti transnistrialaiset yritykset rekisteröitymään Moldovassa, maksamaan sinne maksuja ja hankkimaan kansainväliseen kauppaan kelpaavia maksullisia sertifikaatteja. Transnistrian hallinto suuttui tästäkin ja sekä kehotti yrityksiään pysymään rekisteröimättöminä että aloitti poikkeuksellisen vahvan huomiokampanjan etujensa puolesta. Myös Venäjä puuttui tilanteeseen myöntämällä Transnistrialle lainaa ja humanitaarista apua sekä asettamalla moldovalaisille tuotteille tuontirajoituksia. Tästä yhteenotosta kärsivät sekä Moldovan että Transnistrian talouden merkittävästi, mutta samalla myös Ukraina kärsi huomattavia tappioita.⁹⁵

Moldovalla on monta syytä puuttua Transnistrian talouteen. Ensimmäinen on luonnollisesti se, että Moldova katsoo Transnistrian olevan osa Moldovaa ja sitä se de jure onkin. Yritysten rekisteröintipakolla Chisinau toivoo saavansa yhä enemmän valtaa Transnistriassa. Samaan aikaan Moldova haluaa saada myös tuloja kapinallisosavaltiostaan, sillä yhä tänä päivänä juuri Transnistria on se teollisesti kehittynein osa Moldovaa, joka vieläpä nauttii halvan venäläisen kaasun

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid.

ja sähkön muodossa merkittävää kilpailuetua verrattuna Chisinaun hallitsemaan Moldovaan.

Edes sangen omalaatuista talousjärjestelmää ylläpitävä Transnistria ei säästynyt kansainväliseltä taantumalta. Ensimmäiset oireet tiraspolilaisen talouden vakavasta yskimisestä koettiin vuoden 2008 lopulla, kun Transnistrian vienti puolittui ja alueen teollisuustuotanto tippui 20–30 %. Pahiten kriisi iski juuri niihin suuriin korporaatioihin, joista Tiraspolissa toimiva hallinto saa leijonanosan tuloistaan ja alueen ”valtionvelka” paisui kahteen miljardiin dollariin. Valtion tuloista hävisi peräti 20–30 %. Kuten niin monesti aiemminkin, säntäsi Transnistrian hallinto lakki kourassa Venäjän puheille.⁹⁶ Moskova antoikin Transnistrialle 200 miljoonan dollarin edestä ylimääräistä tukea vuodelle 2009, jotta Transnistria voisi selviytyä humanitaarisista tehtävistään⁹⁷. Tuki on nähdäkseni erittäin suuri osoitus Transnistrian merkityksestä Venäjälle, sillä vaikka 200 miljoonaa dollaria ei ole Venäjän budjetissa suurikaan summa, tapahtui sen anto keskellä rankasti Venäjää lyönyttä taloustaantumaa – kaasun ja öljyn hinnat olivat tuolloin erittäin alhaalla.

Transnistrian makrotalous energiasta alkaen ei pystyisi mitenkään toimimaan hyväksyttävällä tasolla ilman Venäjän vahvaa subventointia. Venäjä myy Transnistrialle pilkkahintaista kaasua – Transnistria maksaa kaasustaan 195 dollaria kuutiometriltään, kun Moldova maksaa omastaan 280 dollaria. Lisäksi Moldovaan virtaava kaasu kulkee Transnistrian läpi ja tarjoaa Smirnovin hallitukselle yhden kanavan lisää kiristää Chisinauta. Halvasta kaasusta huolimatta Transnistria ei joko halua tai kykene suoriutumaan kaasulaskuistaan. Vuonna 2009 alueelta ei herunut Venäjälle senttiäkään kaasumaksuja. Kaasuvelkojen on arveltu olevan noin kahden miljardin dollarin suuruisia, eivätkä ne haittaa Venäjän valtiojohtoisia kaasuyhtiöitä. On syytä olettaa, että velat annetaan kaikessa hiljaisuudessa anteeksi. Venäjän tarjoama tuki ei rajoitu pelkästään energiaan vaan transnistrialaiset pääsevät nauttimaan erilaisista sosiaalityistä, Venäjän valtio

⁹⁶ Rodkiewicz, 3–4. Lukuja sulatellaan täytyy huomioda se, etteivät transnistrialaiset luvut todellakaan ole luotettavia vaan enneminkin suuntaa antavia.

⁹⁷ Infotag 26.5.2009.

esimerkiksi tarjoaa 10 dollaria omasta pussistaan kaikille Transnistrian eläkeläisille virallisten eläkkeiden lisäksi.⁹⁸

Transnistrian hallinnolla on myös omia suuria ulkomaankauppapoliittisia tavoitteitaan Venäjään ja muihin entisen Neuvostoliiton alueisiin liittyen. Suurin näistä on se, että Transnistria haluaa liittyä itsenäisenä elimenä mukaan IVY-maiden haikailemaan yhteiseen tullialueeseen. Suomalaisten näkökulmasta katsottuna tavoite vaikuttaa mahdottomalta, sillä se vaatisi Transnistrian itsenäisyyden tunnustamista, eikä sitä ole edes Venäjä vielä tehnyt. Itse vapaakauppa-alue on vastatulessa, toiminnan pitäisi alkaa 1.1.2012, mutta mukaan on ilmoittautunut vain Venäjä, Valko-Venäjä ja Kazakstan⁹⁹. Tämän lisäksi Transnistria haaveilee viennin helpottamisesta ja venäläisestä pääomasta. Näiden tavoitteiden saavuttamisessa Venäjä käyttää Venäjän kauppa- ja teollisuuskamaria, jolla on toimisto Tiraspolissa.¹⁰⁰

2010-luvulle tultaessa Moldovan ja Transnistrian taloudellinen kanssakäyminen on lisääntynyt merkittävästi. Ongelmana on vain se, että käytännössä kaikki yhteistyö on itsenäisten toimijoiden välistä. Hallinnot eivät tunnu yhteistyöstä välittävän, vaikka se palvelisi molempien etuja. Hallinnoilla on suuria valtionyhtiöitä ja molemmat alueet ovat saaneet nauttia talouskasvusta lähes koko 2000-luvun – sen ensimmäisen vuosikymmenen lopun talouslammaa lukuun ottamatta.¹⁰¹

⁹⁸ Victor Chirillan haastattelu, 16.9.2010.

⁹⁹ RIA Novosti 17.6.2010.

¹⁰⁰ Burla, 19–21.

¹⁰¹ Şelari Galina, "Economies of Moldova and Transnistria: Unity of opposites". Powerpoint-esitys 25.3.2011. <http://www.cisr-md.org/pdf/G.Selari_25.03.11%20En.pdf> [luettu 29.9.2011]

4 Venäjän ja muiden toimijoiden toimet konfliktin ratkaisemiseksi

4.1 Venäjä Bessarabiassa, Moldavian autonominen neuvostotasavalta ja Venäjän federaation lähialuepolitiikka

Ennen Venäjän federaation politiikan suurten linjojen tutkimista on mielestäni perusteltua perehtyä vielä vähän Moldovan ja Transnistrian historiaan nimenomaan Venäjän toimien valossa, sillä niin paljon on alueella tapahtunut Venäjän ansiosta jo vuosisatojen ajan. Transnistrian ja Moldovan alueiden historia on moniulotteinen ja alueen väestö on aina ollut kirjavaa. Transnistrian alue on kuulunut niin Kiovan Venäjälle kuin Liettuallekin. Ottomaanien valta alueella alkoi 1504 ja kesti aina vuoteen 1792, jolloin Venäjä valloitti alueen. Alueella on aina asunut turkkilaisia, tataareja, slaaveja ja romanialaisia. Moldovan (ilman Transnistriaa) Venäjä valloitti Ottomaaneilta vuonna 1812 ja nimesi alueen Bessarabiaksi, joka pysyi Venäjän osana aina vuoden 1918 kapinoihin saakka, jolloin tasavallaksi julistautuneen tasavallan parlamentti päätti liittyä Romaniaan¹⁰².

Neuvostoliitto ei kuitenkaan ikinä tunnustanut Romanian valtaa provinssissaan vaan loi 1924 Transnistrian alueelle Moldovan autonomisen neuvostotasavallan, joka myöhemmin toimi perusteena valloittaa menetetty Bessarabia toisessa maailmansodassa ja liittää se neuvostotasavaltaan. Neuvostoliitto valloitti Bessarabian vuonna 1940 vain menettääkseen sen takaisin Romanian 1941. Neuvostoliitto sai alueen uudelleen haltuunsa 1944 ja virallisesti vuonna 1947, jolloin Romania allekirjoitti Pariisin rauhansopimuksen, jossa hyväksyi alueen menetyksen. Moldova säilyi sosialistisena neuvostotasavaltana aina itsenäisyysjulistukseensa asti, joka hyväksyttiin parlamentissa 25.8.1991. Kahta päivää myöhemmin parlamentti pyysi virallisesti Neuvostoliittoa lopettamaan Moldovan tasavallan laittoman miehityksen ja vetämään joukkonsa myös Transnistrian alueelta, jonka parlamentti katsoi kuuluvan Moldovan tasavaltaan.¹⁰³

¹⁰² Britannica Online Encyclopedia, "Moldavia". Tietosanakirjan WWW-versio.

<<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/387965/Moldavia>> [luettu 29.9.2011]

¹⁰³ Küchler, 31–32.

Venäjän jääräpäisyyttä konfliktin ratkaisussa voi olla vaikea ymmärtää. Siksi tulee huomioda se, että Moldova todella on ollut Venäjän etupiiriä kohta jo kaksi vuosisataa. Lisäksi Moldova on entinen neuvostotasavalta, jossa asuu satoja tuhansia etnisiä venäläisiä. Muun muassa näistä syistä pitkälti koko Venäjän federaation ajan Moskovassa on viitattu entisiin neuvostotasavaltoihin termillä lähiulkomaa (*"ближнее зарубежье"*). Termiä käytettiin ensi kerran julkisesti vuoden 1992 elokuussa uutistoimisto SovinfoLinkin toimesta. Välittömästi Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen entisten neuvostotasavaltojen haluama ero Venäjästä oli šokki monelle venäläiselle, eikä maassa aluksi suostuttu hyväksymään maiden halua itsenäisyyteen. Siksi oli tarve luoda kiertoilmaisu, jolla ilmaistiin maiden de facto itsenäisyys ja venäläinen menneisyys.¹⁰⁴

Ymmärtääkseen Venäjän politiikan kehitystä on katsottava 1990-luvun tapahtumia Venäjän perspektiivistä. Neuvostoliiton romahdus, Itä-Euroopan lännettymisprosessi ja entisten neuvostotasavaltojen menetys oli Venäjälle valtava nöyryytys. Jo pelkkä väkiluvun pudotus oli skandaali: Neuvostoliiton väkiluku oli ollut 280 miljoonaa – enemmän kuin USA:n vastaava. Venäjän federaatioon jäi vain 145 miljoonaa asukasta ja 25 miljoonaa venäläistä jäi Venäjän federaation rajojen ulkopuolelle. Venäjän kieli menetti merkityksensä Itä-Euroopassa ja Venäjän armeija oli alennustilassa ruostuvine laivoineen.¹⁰⁵

Moskovan tavoitteena ei tietenkään ollut etupiiriensä menetys. Hyvä esimerkki Moskovan tavoitteista vielä vuonna 1992 oli Neuvostoliiton sotilasakatemian johtajan Igor Rodionovin vuonna 1992 pitämä puhe, jossa hän vaati, että Itä-Euroopan mailla tulisi olla ystävälliset suhteet Venäjään. Lisäksi hän oletti Venäjällä olevan oikeuden Baltian maiden satamiin ja vaati, etteivät Baltian maat saa kuulua Venäjän vastaisiin sotilasliittoihin. Kirsikkana kakun päällä hän oletti, että Ivy-maat toimisivat eräänlaisena suojavaikkeenä Venäjän ja lännen erottamiseksi.¹⁰⁶ Kerrottakoon, että Rodionovin ajatuksia arvostettiin Venäjällä niin pitkälle, että hänet nimitettiin maan puolustusministeriksi vuonna 1996.

Vuosituhanne lopulle tultaessa Venäjä oli jo hiukan toipunut 1990-luvun kaaoksestaan ja jo melkein noussut jaloilleen. Ulkopoliittisesti 1990-luvun loppu

¹⁰⁴ The New York Times 22.5.1994.

¹⁰⁵ Vihavainen, 71–75.

¹⁰⁶ Lucas, 131.

oli silti Venäjälle tappioita täynnä. Vuonna 1999 kolme entistä Neuvostoliiton satelliittivaltiota – Puola, Tšekki ja Unkari – liittyivät Natoon, joka samana vuonna hyökkäsi Jugoslaviaan. Venäjä vastusti molempia tapahtumia jyrkästi, muttei kyennyt estämään kumpaakaan. Tämä herätti tyytymättömyyttä niin poliitikoissa kuin kansalaisissakin – ja toimi myöhemmin ärsykkeenä presidentti Putinin ulkopoliittisille toimille.

Eräs hyvä tapa pohtia Venäjän ulkopoliitikkaa ja sen ulkopoliittista vaikutusvaltaa on pohtia Venäjän ideologiaa. Imperiaalisen Venäjän panslavismi ja Neuvostoliiton kommunismi olivat keskeisiä tekijöitä myös ulkopoliitikassa ja ideologioiden vienti oli keskeinen osa Venäjän silloista identiteettiä. Nykyisellään mitään tällaista jaloa ideologista sanomaa ei Venäjällä ole, joten samalla Venäjällä ei ole henkisesti houkutteleva – toisin kuin esimerkiksi Euroopan Unioni, joka ainakin paperilla näyttäytyy liberaalin markkinatalouden, kansalaisoikeuksien ja demokratian tavoiteltavana linnakkeena lukuisille Itä-Euroopan maille. Venäjän yhteiskunta ei ole ihanteellinen plagioidin kohde, kun vaikkapa ukrainalaiset tai moldovalaiset pohtivat ihanneyhteiskuntaa. Samalla Venäjä tietää itsekin, että sen poliittinen vaikutusvalta Itä-Euroopassa tulee ennemmin laskemaan kuin kasvamaan, vaikka sen taloudellinen vaikutusvalta saattaisi energiaviennin ja rikastumisen ansiosta jopa nousta.¹⁰⁷

4.2 Putinin uusi lähialuepolitiikka ja Moldova

Moldovan asemasta saadaan poliittis-tieteellinen sillisalaatti, kun tilanteeseen sotketaan Venäjän valtapyrkimykset alueella. Venäjä pitää Moldovaa yhä etupiiriinsä kuuluvana ja tekee kaikkensa, jottei Moldova lähentyisi liikaa Eurooppaa. Aseinaan tässä Venäjällä on taloudelliset painostuskeinot, konkreettiset aseet Transnistriassa sekä pyrkimys vaikuttaa kaikin tavoin moldovalaisten käsityksiin Moldovasta.

Mielestäni on selvää, että Putin toi suuren muutoksen Venäjän ulkopoliitikkaan myös Transnistrian konfliktin näkökulmasta. Tämä muutos tarkoittaa Venäjän roolin ja uskottavuuden tietoista vahvistamista, vaikkakin leijonanosa tästä vahvistumisesta voidaan laittaa Putinin kaudella tapahtuneen talouskasvun ja sen valtiota korjanneen vaikutuksen piikkiin. Yhtä kaikki, Venäjän uskottavuus ja

¹⁰⁷ Moshes, 108–109.

vaikutusvalta ovat nousseet viimeisen kymmenen vuoden aikana, millä on ollut kiistattomat vaikutuksensa Transnistrian konfliktin ratkaisuun, joten Putinin lähialuepolitiikan tarkastelu on olennainen osa koko Transnistrian konfliktin tarkastelua.

Putinin tultua Venäjän presidentiksi vuonna 2000 alkoi Jeltsinin ajan ulkopoliittikan maltillisuus vaihtua Putinin ärhäkkäämpään retoriikkaan ja tekoihin. Putin otti lähialueet uuteen tarkasteluun ja julisti, että ne ovat Venäjälle elintärkeitä strategisesti ja kuuluvat Venäjän vaikutuspiiriin¹⁰⁸. USA nöyryytti Putinia heti hänen kautensa alussa, kun senaatin ulkoasianvaliokunnan puheenjohtaja Jesse Helms ilmoitti, ettei Venäjällä ole oikeutta vaikutuspiiriinsä alueilla, jota se kutsuu lähiulkomaiksensa. Lisäksi Helms ilmoitti vankan tukensa Naton laajentumiselle mm. Baltian maihin¹⁰⁹.

Nostaakseen profilia päättivät Putinin joukot tuoda oman ratkaisuesityksensä Transnistrian jäätyneeseen konfliktiin vuoden 2002 heinäkuussa. Tämä niin kutsuttu Kiovan dokumentti ei kuitenkaan syyttänyt moldovalaisia. Ratkaisuehdotuksessa Moldovasta muodostettaisiin liittotasavalta, johon yhä jäisi venäläisiä sotilaita varmistamaan ratkaisun toteutus. Ajatusleikkinäkin Kiovan dokumentti olisi ollut toteutuessaan varsin villi Moldovan kannalta. Venäläisrauhanturvaajien jäännin lisäksi myös Transnistrian nykyjohto olisi saanut jatkaa vallassa ja Transnistrian hallinnolla olisi ollut veto-oikeus Chisinaun ulko- ja turvallisuuspoliittisiin päätöksiin. Chisinau ei tietenkään voinut hyväksyä tällaista ratkaisua, jossa Transnistria olisi pysynyt valtiona valtion sisällä.¹¹⁰

Vaikka Venäjän lähialuepolitiikan doktriini olisikin uusi, sen ulkopoliittinen retoriikka on perua neuvostoajalta. Huomasin, että Kremlin virallisissa raporteissa Venäjä käyttää lausunnoissaan säännöllisesti termiä Trans-dniester ja jättää tietoisesti huomioimatta sen, että kansainvälisen oikeuden sääntöjen mukaan Transnistria kuuluu yksiselitteisesti Moldovaan. Itse asiassa Kremlin Transnistriaa koskevista julkilausumista saa sanaa Moldova etsiä kissojen ja koirien kanssa. Silloin kun sen löytää, on kyseessä useimmiten tilanne, jossa Kreml käyttää Transnistriasta sen "virallista" nimeä - Transnistrian moldovalaista tasavaltaa.

¹⁰⁸ The New York Times 25.2.2001.

¹⁰⁹ Black, 107.

¹¹⁰ AZI 30.1.2003.

Chisinaun kanssa käydyissä neuvotteluissa Kreml puolestaan kehuu Moldovan ja Venäjän "historiallista veljeyttä ja henkistä läheisyyttä".¹¹¹

Kyynikko toteaisi, ettei Venäjällä ole minkäänlaisia aikeita vetää joukkojaan pois Transnistriasta. Vitkuttelusta ja sopimusten noudattamatta jättämisistä on runsaasti näyttöä. Venäjä ehti sopia joukkojensa vetämisestä Moldovan kanssa ensimmäisen kerran jo 21.10.1994. Tällöin joukkojen piti vetäytyä kolmessa vuodessa¹¹². Vuoden 1999 Etyjin Istanbulin asiantkirjan 19. artiklassa Venäjä sitoutui vetämään joukkonsa Transnistriasta vuoden 2002 loppuun mennessä¹¹³. Vaikka sopimukset allekirjoitettiin jo Jeltsinin aikana, väittää venäjä yhä, ettei sillä ole velvoitteita joukkojen vetämiseen. Lisäksi Venäjä kuvaa tilannetta itsepäisesti kansainvälisillä areenoilla siten, että joukot sijaitisivat juuri Transnistriassa – ei Moldovassa¹¹⁴. Nähdäkseni tämä kaikki viittaa siihen, että Venäjä kokee Moldovan kuuluvan etupiiriinsä ja pyrkii kärkkäästi estämään Moldovan lipsumisen lännen vaikutuspiiriin. Tämä saattaa olla jo myöhäistä ja epätoivoista, sillä Venäjän aggressiiviset toimet rauhanturvaajineen ja kauppasaartoineen saivat jo Moldovan kommunistipuolueenkin lopettamaan Moskovaan kumartelun.

Toisaalta Venäjän absoluuttinen vaikutusvalta alueella ei ole niin suuri kuin Moskovassa haluttaisiin. Koska Venäjällä ei ole maarajaa Moldovan kanssa, ei esimerkiksi laajamittainen joukkojen siirto alueelle tule missään nimessä kyseeseen ilman Ukrainan yksiselitteistä suostumusta. Tämän johdosta Georgian sodan kaltainen tilanteen kärjistyminen jäisi korkeintaan Chisinaun ja Tiraspolin keskinäiseksi nahisteluksi ilman, että Venäjä voisi siihen paljoa vaikuttaa. Lisäksi Moldova on hyvin paljon lähempänä Eurooppaa kuin Etelä-Ossetia tai Abhaasia, niin henkisesti kuin maantieteellisestikin, että myös länsivalloilla on alueella niin paljon vaikutusvaltaa, ettei Venäjä voi tehdä suuria ratkaisuja konsultoimatta ensin länsimaita.

¹¹¹ Kremlin WWW-sivusto. <<http://eng.kremlin.ru>> [luettu 29.9.2011]. Runsaasti esimerkkejä löytyy käyttämällä hakusanaa Moldova tai Transdniestr.

¹¹² Eastern Europe and the Commonwealth of Independent States 1999, 543.

¹¹³ Etyj, "Istanbul Document 1999". Istanbulin sopimuksen WWW-versio.

<<http://www.osce.org/mc/39569>> [luettu 29.9.2011]

¹¹⁴ Eurasia Daily Monitor 25.5.2007.

Moskovan vaikutusvalta Chisinaun hallitsemaan Moldovaan on niin ikään pienentynyt. Tästä kertoo paitsi Kozakin muistion hylkääminen, johon palaan myöhemmin, mutta myös Moldovan sisäinen puoluepolitiikka. Moldovassa vallasta taistelevat Eurooppa-myönteiset voimat ja kommunistit, joita ennen pidettiin sangen Venäjä-myönteisinä. Venäjä yritti estää Moldovan parlamenttia valitsemasta Vladimir Voroninia jatkokaudelle, vaikka Voronin oli noussut valtaan juuri Venäjä-myönteisyydellään. Georgian sodan jälkeen Venäjä luopui Voroninille asettamasta persona non grata -asemasta ja pyrki muutenkin vakuuttelemaan lännelle, ettei sillä ole aikeita ratkaista Transnistrian konfliktia yhtä rumasti kuin Georgian konflikteja. Vuoden 2009 vaaleissa Venäjä jopa tuki Voroninin kommunisteja, vaikka aiemmin ei halunnut olla tekemisissä koko miehen kanssa. Ilmeisesti Eurooppa-myönteisten voimien orastava suosio sai Venäjän pelkäämään koko vaikutusvaltansa lopullista menettämistä. Pitää kuitenkin ottaa huomioon se erittäin tärkeä seikka, että vaikka Venäjällä ei ole ulkopoliittista vaikutusvaltaa ratkaista Transnistrian konfliktia oman etunsa mukaisesti, on Venäjällä kuitenkin niin paljon vaikutusvaltaa, että se voi silti estää itselleen haitallisen ratkaisun syntymisen.¹¹⁵

Vuoden 2009 kesäkuussa käytiin Moldovassa kivuliaat ja merkittävät vaalit, joiden voittajaksi selviytyi länsimielinen Liitto Euroopan integraation puolesta -koalitio johtotähtinään Vlad Filat ja Marian Lupu. Nimensä mukaisesti Moldovan haaveet ja ihanteet siirtyivät vaalien jälkeen lopullisesti kohti länttä, mikä oli Venäjälle epäonnistuminen. Virallisesti toki Venäjä hyväksyy Moldovan pyrkimykset lähentyä länttä. Venäjän virallisen linjan mukaan kaikki on hyvin niin kauan, kun Moldovan toimet eivät haittaa IVY-maiden yhteistyötä. Käytännössä Chisinaun ja Moskovan suhteet ovat viilentyneet sitten Voroninin länsimielistymisen. Jo vuonna 2008 Moskova painosti Chisinauta ja huomautti, että Moldovan puolueettomuuden ja EU-integraation yhteensovittaminen on ongelma. Moskova pyrkii vaikuttamaan Moldovan kansalaismielipiteeseen mm. kansalaisjärjestöjen ja venäjäksi julkaistavien lehtien avulla. Venäjän tavoitteena on muokata Moldovan julkista keskustelua EU-kriittisemmäksi.¹¹⁶

¹¹⁵ Moshes, 106–109.

¹¹⁶ Secrieru, 7–8.

Vaikka Venäjä pyrkii etäännyttämään Moldovaa Länsi-Euroopan vaikutuspiiristä, Venäjä ei varsinaisesti vastusta Moldovan länsimielistä nykyjohtoa. Päinvastoin, Venäjä pyrkii luomaan hyvät suhteet Moldovaa hallitsevaan koalitioon. Hyvät suhteet eivät silti tarkoita aktiivista tukemista. Kesäkuun 2009 vaalien jälkeen Venäjä ilmoitti kantansa: Transnistriassa pysyy venäläisjoukkoja ja Venäjä tulee jatkamaan Transnistrian separatistihallinnon taloudellista tukemista. Samaan aikaan Venäjä laski Moldovalle myöntämänsä taloudellisen avun 500 miljoonasta dollarista 150 miljoonaan dollariin. Nyt Transnistria siis saa Chisinaun hallitsemaa Moldovaa enemmän apua myös riihikuivana - puhumattakaan Transnistrian hallinnon saamasta epäsuorasta tuesta.¹¹⁷

Kaikki Kremlin vaikuttamispyrkimykset eivät suinkaan koske kansainvälistä politiikkaa tai Moldovan sisäpolitiikkaa. Moskovassa nähdään tarpeelliseksi vaikuttaa myös kulttuurisesti. Lisäksi Venäläiset pyrkivät vaikuttamaan myös Moldovan sisäiseen keskusteluun ja tieteseen. Keväällä 2010 Venäjän valtio rahoittama "Ivy-maiden instituutti" (Институт стран СНГ), joka tutkii lähinnä entisen Neuvostoliiton maiden historiaa ja yhteiskuntaa, teki kaksi merkittävää tekoa tutkimukseni kannalta. Ennen tarkempaa tutustumista näihin tekoihin on syytä kertoa Ivy-maiden instituutin taustaa sen luojien, rahoittajien ja tavoitteiden osalta. Instituutin ovat perustaneet ja sitä rahoittavat Duuman Ivy-komitea, Venäjän ulkoministeriö, Moskovan valtionyliopisto ja Moskovan valtioninstituutti. Instituutin tavoitteena on "identifioida ja tukea tieteellisesti Venäjän etuja entisissä neuvostotasavalloissa". Instituutilla on toimistoja Moskovan lisäksi Armeniassa, Kirgisiassa, Ukrainassa, Krimillä ja Valko-Venäjällä – Ukrainan ja Krimin erottelu on instituutin itsensä käsialaa, mikä kertoo omaa kieltänsä instituutin tavoitteista.¹¹⁸

Ensimmäinen instituutin tekemä teko, joka vaikuttaa tutkimukseeni on se, että instituutti avasi maaliskuussa sivukonttorin Transnistrian pääkaupunki Tiraspolissa. Pelkkä instituutin avaaminen Transnistriaan on jo itsessään kannanotto konfliktiin, mutta lainataan tässä instituutin perustamisen lehdistötiedotetta:

¹¹⁷ Ibid

¹¹⁸ Materik-instituutti, "Об институте". Instituutin WWW-sivut.
<<http://www.materik.ru/institute/about>> [luettu 6.9.2011]

"[Instituutin tavoite on] laaja-alainen tutkimus maassa tapahtuvista prosesseista ja niistä informoiminen Venäjän hallinnon edustajille ja suurelle yleisölle".¹¹⁹

Toinen merkittävä lainaus instituutin perustamisen lehdistötiedotteesta:

"Teimme perustavanlaatuisen valinnan - avasimme toimiston Tiraspolissa emmekä Moldovassa. Päätimme, että tarvitsimme uuden näkökulman ja ymmärryksen kaikesta mitä täällä tapahtuu".¹²⁰

Kun ottaa huomioon instituutin toimenkuvan ja rahoittajat, on vaikeaa olla tulematta siihen johtopäätökseen, että instituutin täytyy olla täysin puolueellinen Moskovan työkalu informaationsodankäynnissä, jonka yksi alahaara on tieteellinen tutkimus.¹²¹

Toinen ja tutkimukseni metodologian kannalta merkittävämpi uutinen on vuoden 2010 keväältä peräisin oleva instituutin erään tutkimuksen julkistaminen toukokuun puolessa välissä. Instituutti oli analysoinut 187 historian oppikirjaa entisissä neuvostotasavalloissa ja tullut siihen tulokseen, että entisissä neuvostotasavalloissa "väärennetään historiaa". Instituutin puheenjohtajan, tohtori Igor Shishkin mukaan "historian väärentäminen" on suurinta Moldovassa, Baltiassa, Georgiassa ja Ukrainassa. Lisäksi historian tietoinen väärentäminen kohdistuu aivan erityisesti 2. maailmansodan (Shishkinin termein luonnollisesti suuren isänmaallisen sodan) tapahtumiin ja väärentäminen on järjestelmällistä. Shishkinin mukaan historian tietoinen väärentäminen on entisten neuvostotasavaltojen nykyisten valtaeliittien tietoista toimintaa, jolla pyritään myrkyttämään maiden välejä Venäjään ja näin valvomaan maiden eliittien omia henkilökohtaisia intressejä, jotka eroavat merkittävästi entisten neuvostotasavaltojen kansalaisten intresseistä.¹²²

Tutkimukseni kannalta Ivy-maiden instituutin interventio maiden viralliseen historiankirjoitukseen on erityisen herkullinen. Se todistaa sen, että Moskovassa ollaan erityisen näreissään Moldovan ja Baltian pyrkimyksistä tuomita

¹¹⁹ Infotag 1.3.2010.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Ibid.

¹²² Infotag 17.5.2010.

neuvostojoukkojen tulo maihin miehityksenä. Omalla tavallaan tämä on ymmärrettävää, sillä Suuri isänmaallinen sota on vielä tänäänkin valtava myytti Venäjällä, jota vaalitaan tarkoin ja hartaasti. Voiton päivää juhlietaan niin hartaasti, että lähes jokaisessa pikkukylässäkin on suuria juhlallisuuksia paraateineen ja ilotulituksineen. Moldovan poliittinen kurssinmuutos kohti länttä tarkoittaa Venäjälle sitä, että koko Moldovan historiankirjoitus muuttuu samalla Venäjän kannalta epäedullisemmäksi.

4.3 Venäjän rooli Transnistrian konfliktin ratkaisuyrityksissä

Venäjän ja Moldovan tasavalta allekirjoittivat tulitaukosopimuksen heinäkuun 21. 1992 Moskovassa. Transnistria ei ollut tekemässä tai allekirjoittamassa sopimusta. Tulitauon lisäksi sopimuksessa sovitaan, että alueelle luodaan turvallisuuskomissio, jonka koostumukseen osallistuu kaikki kolme osapuolta – Venäjä, Moldova ja Transnistria. Lisäksi tulitaukosopimuksessa luodaan puitteet humanitaarisen avun toimittamiseksi paikalle sekä pakolaisongelman lopettamiseksi ja sovitaan joukkojen vetämisestä. Benderin kaupungista tehdään strategisen yhteistyön keskus.¹²³

Ylivoimaisesti tärkein kohta sopimuksesta on kuitenkin sen neljäs artikla, jossa Moldova antaa Venäjän 14. divisioonalle luvan valvoa tilannetta rajojensa sisällä. Sopimuksessa korostetaan sitä, että Venäjän armeija on paikalla tiukasti neutraalisti. Sopimuksessa tosin myös sovitaan, että yksityiskohdat Venäjän armeijan vetäytymisestä Moldovan tasavallan alueelta sovitaan myöhemmin Venäjän federaation ja Moldovan tasavallan kahdenkeskisissä neuvotteluissa.¹²⁴

Ensimmäinen merkittävä sopimus jäätyneeksi muuttuneen konfliktin ratkaisemiseksi oli vuoden 1997 ns. Moskovan muistio, joka allekirjoitettiin 8.5.1997 Moskovassa. Sopimuksen allekirjoittivat Moldovan tasavallan presidentti Petru Lucinschi, Transnistrian johtaja Igor Smirnov, Venäjän presidentti Boris

¹²³ Venäjän federaation ja Moldovan tasavallan tulitaukosopimus 21.7.1992. Käännös englanniksi saatavilla professori Stefan Wolffin WWW-sivuilta <<http://www.stefanwolff.com/files/Russian-Moldovan-Ceasefire-Agreement.pdf>> [luettu 29.9.2011]

¹²⁴ Ibid.

Jeltsin sekä Ukrainan presidentti Leonid Kutšma Etyjin Niels Helveg Petersenin seurassa. Sopimuksen takaajina toimivat Venäjä ja Ukraina.¹²⁵

Sopimuksessa sovitaan, että osapuolet työskentelevät täyden sovinnon löytämiseksi rauhallisin poliittisin keinoin ja sitoutuvat löytämään tämän sovinnon nopeimmalla mahdollisella tavalla. Rajat pysyisivät Moldovan Sosialistisen Neuvostotasavallan rajoina, Transnistrialle taattiin oikeus ulkomaankauppaan ja Moldovan harjoittama Transnistriaa sivuava ulkopolitiikka tulisi tehdä siten, että molemmat osapuolet saisivat äänensä kuuluviin. Lisäksi osapuolet sitoutuvat noudattamaan kansainvälistä lakia ja tekemiään sopimuksia. Sopimusosapuolet suostuvat myös siihen, että neuvotteluita tilanteen lopulliseksi ratkaisuksi käydään vastedes Venäjän, Ukrainan ja Etyjin välittämänä. Sopimuksen mielenkiintoisin yksityiskohta on kuitenkin 11. artikla, jossa sovitaan venäläisten rauhanturvajoukkojen jäännistä alueelle Moldovan ja Venäjän 21.7.1992 tekemän sopimuksen mukaisesti.¹²⁶

Jälkikäteen sopimusta on kritisoitu Chisinausta käsin yksipuolisuudesta. Sopimuksessa tehtiin Moldovan tasavallasta ja Transnistriasta yhtä arvokkaita osapuolia. Samaan aikaan venäläiset asettuivat yhä jyrkemmin Smirnovin leiriin ongelman käytännön ratkaisussa, mistä johtuen transnistrialaiset saivat lisää röyhkeyttä olla hyväksymättä mm. Moldovan tekemiä lakeja alueiden saattamisesta yhteen eivätkä venäläiset joukot poistuneet.¹²⁷

Vuoden 1997 sopimuksessa ei ole määritelty tarkkoja tapoja hoitaa sen velvoitteita. Tämä on johtanut useasti konflikteihin, jotka usein liittyvät kauppapolitiikkaan - sanotaanhan sopimuksessa, että Transnistrialla on oikeus käydä ulkomaankauppaa. Moldovan ja Transnistrian piti muodostaa kahdenkeskisiä työryhmiä selvittämään tätä. Moldova kuitenkin vaatii ehdottomasti, että kaupan tulee noudattaa Moldovan lakeja. Transnistria on puolestaan pitänyt tällaisia yrityksiä taloussaartona.¹²⁸

¹²⁵ Etyj, "The Moscow Memorandum". WWW-versio 8.5.1997 sopimuksesta Etyjin WWW-sivulta. <<http://www.osce.org/moldova/42309>> [luettu 29.9.2011]

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Vrabie, 3-4.

¹²⁸ Infotag 21.3.2006.

17. marraskuuta 2003 Venäjä julkisti suunnitelmansa Moldovan yhdistämisestä. Teksti laadittiin silloisen Putinin läheisen neuvonantajan ja nykyisen Venäjän federaation varapääministeri Dimitri Kozakin johdolla¹²⁹. Suunnitelma saikin nopeasti nimen Kozakin muistio, jona se tunnetaan yhä tänä päivänä. Muistossa ehdotetaan, että Moldovasta tehtäisiin liittovaltio, joka noudattaisi vuoden 1990 rajoja.

Transnistrian asema tässä liittovaltiossa olisi olla valtio valtion sisällä. Muistossa todetaan, että Transnistriaan jäisi omat lakiasäättävät ja -valvovat elimensä sekä perustuslaki. Lisäksi Transnistrialla olisi oikeudet itsenäiseen budjettiin, verotukseen ja valtionomaisuuteen. Kaiken kukkuraksi Transnistria saisi pitää omat valtiolliset symbolinsa ja "muut valtiollisen aseman attribuutit". Samat oikeudet tosin taattaisiin myös jo nykyisin laajaa itsehallintoa nauttivalle Gagausialle. Liittovaltiota johtaisi presidentti, joka valittaisiin koko liittovaltion kattavilla vaaleilla.¹³⁰

Kenties rohkein vaatimus oli valtion muuttaminen demilitarisoiduksi. Liittovaltion mahdollisesta armeijasta tai turvallisuusjoukoista päätettäisiin myöhemmin demokraattisesti liittovaltion sisällä. Samalla kuitenkin venäläiset joukot olisivat jääneet Transnistriaan aina vuoteen 2020 saakka. Toinen Moldovan tasavaltaa häirinnyt kohta oli eittämättä artikla siitä, että liittovaltion osapuoli voisi jättää liittovaltion, jos liittovaltio tekee päätöksen liittymisestä toiseen valtioon tai "liittovaltion täydellisen suvereniteetin menetyksen yhteydessä". Tällöin liittovaltiosta eroa haluavalla alueella järjestettäisiin kansanäänestys eroamisesta.¹³¹

Kielipoliittisesti Moldovan viralliseksi kieleksi jäisi moldova, mutta venäjistä tehtäisiin koko liittovaltion laajuinen virallinen kieli. Liittovaltion tulisi toimittaa

¹²⁹ Russia Today, "Prominent Russians: Dmitry Kozak". Russia Today -tv-kanavan Russopedia-hakemiston WWW-sivu. <<http://russiapediia.rt.com/prominent-russians/politics-and-society/dmitry-kozak/>> [luettu 6.9.2011]

¹³⁰ Kozak memorandum.

¹³¹ Ibid.

kaikki dokumenttinsa molemmilla virallisilla kielillä. Alueellisia hallintokieliä sallittaisiin (tällä viitataan ilmeisesti gagauseihin).¹³²

Moldova oli alun perin hyväksymässä tarjouksen, mutta maan silloinen presidentti Vladimir Voronin pyörsi päätöksensä aivan viime metreillä. Miksi? Ensinnäkin hylkääminen on nähty pesäeron tekemisenä suhteessa Venäjään. Voroninin tultua valtaan vuonna 2001 hän oli orientoitunut pääosin itään, mutta ensimmäisen kautensa lopulla hän alkoi muuttua yhä länsimielisemmäksi. Samalla Moldovan poliittinen eliitti alkoi ajatella, että Venäjällä ei ole aikomustakaan ratkaista konfliktia oikeudenmukaisesti. Toinen merkittävä syy on se, että länsi vastusti sopimusta aggressiivisesti. Lisäksi sopimusta vastustettiin ankarasti myös Moldovassa.¹³³

Moldovan tärkein syy olla hyväksymättä sopimusta oli kuitenkin sopimuksen sisältämä artikla, jossa venäläisjoukot jäisivät alueelle. Sopimuksen luomisesta mielenkiintoisia yksityiskohtia on antanut Moldovan neuvonantajana sopimusta laadittaessa toiminut Mark Tkachuk. Ilmeisesti sopimuksen tekovaiheessa Putin oli tokaissut, ettei ”Venäjä tarvitse sotilastukikohtaa Moldovassa”. Hänen mukaansa Chisinaun ja Moskovan luonnostellessa sopimusta ei Transnistriaa neuvottelemassa nähty. Tämä hänen mukaansa todisti, että Transnistria oli pelkkä Moskovan satelliitti. Tkachuk kertoo myös, että Venäjä lupaili Moldovalle jatkuvasti sopimuksen saavan laajan kansainvälisen hyväksynnän. Ilmeisesti tätä hyväksyntää varten kaikki sotilaalliseen läsnäoloon liittyvät kohdat jätettiin pois sopimusluonnoksen julkisesta versiosta, jota levitettiin ennen kuin sopimus oli määrä allekirjoittaa. Lopulta Venäjän toimittamassa viimeisessä sopimusluonnoksessa oli artikla Venäjän sotilaallisesta läsnäolosta eikä lainkaan mainintaa EU:n läsnäolosta. Moldovalaiset tulkitsivat tämän niin, etteivät EU ja Venäjä olleet päässeet minkäänlaiseen sopuun konfliktista. Myöskään USA ei tukenut sopimuksen allekirjoittamista. Prosessi oli jo kuitenkin niin pitkälle, että Chisinaussa harjoiteltiin jo sopimuksen allekirjoittamisjuhlallisuuksia. Tkachuk kuvaa muistion tiettyjä osia Moldovaa halventavaksi ja toteaa myös, että tämän

¹³² Ibid.

¹³³ Eurasia Daily Monitor 30.4.2004.

prosessin jälkeen Moldovan kommunistipuolueen suhtautuminen Venäjään muuttui ratkaisevasti.¹³⁴

Välittömästi Kozakin muistion hylkäämisen jälkeen Voroninin kommunistipuolue lähti rakentamaan omaa ehdotelmaansa. Aluksi moldovalaisten luoma suunnitelma muistutti hyvin paljon heidän vastikään hylkäämäänsä sopimusta. Nyt, kun luonnos konfliktin ratkaisemiseksi tuli Moldovasta eikä Venäjältä, suhtautui länsi sopimukseen huomattavasti myönteisemmin. Amerikkalainen Etyjin edustaja totesikin vuonna 2004, että Kozakin muistiolla on myös hyvät puolensa ja että Moldovan tulisi palata Etyjin ja Venäjän kanssa neuvottelupöytään, jossa tarkoituksena olisi rakentaa jälleen liittovaltiopohjainen ratkaisumalli konfliktiin.¹³⁵

Etyjin vuoden 2004 ratkaisumallia pidettiinkin aivan liian suurena myönnytyksenä Venäjälle. Siinä Etyjin rauhanturvaajat olisivat saaneet seuraa alueella jo majailevista venäläisistä sotilaista¹³⁶. Miksi Etyj sitten lähti mukaan näin venäläismieliseen konfliktinratkaisuun? Kozakin suunnitelman kaatuminen oli samalla pettymys myös länsimaille, sillä länsimaat todella olivat panostaneet konfliktin ratkaisuun ja toiveet olivat korkealla, kun Etyj oli mukana neuvotteluissa. Tätä työtä ei haluttu heittää roskakoriin. Samalla uskottiin, että Moldovalla ei olisi intressejä integroitua länteen. Täten oli sangen luonnollista, että edes Venäjää myötäilevä ratkaisu olisi parempi kuin konfliktin säilyminen entisellään. Täten on perusteltua sanoa, että nimenomaan Moldova ja Voronin muuttivat koko maan ulkopoliittista linjaa länsimielisemmäksi ja samalla saivat lisää ylpeyttä. Jo vuoden 2005 huhtikuussa presidentti Voronin totesi, että ajatus liittovaltiosta on hylätty¹³⁷. Tämä johtui osaltaan myös kansalaispaineesta, sillä Kozakin suunnitelmaa vastaan järjestettiin Chisinaussa suuria mielenosoituksia ja Eurooppa-myönteiset puolueet saivat lisäkannatusta vuoden Moldovan 2005 vaaleissa.

Aluksi Venäjä oli raivoissaan neuvotteluiden katkeamisesta. 7.9.2004 Venäjän ulkoministeri Igor Lavrov antoi julkilausuman Etyjin 12. ministerineuvoston

¹³⁴ Kommersant 5.12.2005.

¹³⁵ Eurasia Daily Monitor Volume 14.7.2005.

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ AZI 13.4.2005.

kokoontumiselle, jossa hän tuomitsi Moldovan irrottautumisen Kozakin suunnitelmasta jyrkästi. Lavrovin mukaan "[Venäjä] ei ole kuullut yhtään vakavasti otettavaa argumenttia Kozakin muistiota vastaan" ja että "ilman [länsimaiden] häirintää konflikti olisi ratkaistu jo aikoja sitten". Lavrov hyökkäsi vastaan ajatusta siitä, että neuvotteluihin otettaisiin mukaan myös USA ja EU. Tällä "keinotekoisella poliittisella toiminnalla" olisi Lavrovin mukaan ollut "miinusmerkkinen vaikutus" saada tulevaisuudessa järjestely, jolla taattaisiin rauhaisa rinnakkaiselo. Samalla Lavrov vaati myös, että Chisinau (ja lähes ennusmerkkinä) Tbilisi lopettaisivat konfliktinsa osapuolten kutsumisen marioneteiksi.¹³⁸

Kozakin suunnitelmien epäonnistumisen jälkeen lusikkansa soppaan iski Ukrainan tuore presidentti Viktor Juštšenko. Hän oli kautensa alussa erityisen kiinnostunut kiillottamaan imagoaan lännessä, olihan hän poikkeuksellisen länsimielinen verrattuna Ukrainan aiempiin johtajiin. Juštšenko liputti avoimesti EU-, NATO- ja WTO-jäsenyyksien puolesta¹³⁹. Länsimieliselle johtajalle lounaisnaapurissa sijaitseva epämääräinen, Venäjän tukema kapinallispesäke oli luonnollisesti erittäin kiusallinen – varsinkin, kun suuri osa Transnistrian väitetystä salakuljetuksesta tapahtuu nimenomaan Ukrainan kautta.

Juštšenkolla oli myös ymmärrystä Moldovan johtajia kohtaan. Sekä Ukraina että Moldova ovat molemmat Venäjästä irtautuneita ja eurooppalaisittain köyhiä valtioita, joissa on suuret venäläisvähemmistöt ja lukuisia sisä- ja ulkopoliittisia epäselvyyksiä. Juštšenko lähti rakentamaan sovintoesitystään tilanteesta, jossa Moldova oli viime hetkellä jättänyt allekirjoittamatta Kozakin suunnitelman. Juštšenko ymmärsi, miksei Moldova viime kädessä nöyrytnyt sitä allekirjoittamaan ja halusi parantaa Kozakin ehdotusta sorvaamalla siihen pieniä, länsimielisiä muutoksia. Ukrainan ulkoministeri Boris Tarasjuk esitteli ns. Juštšenkon suunnitelman GUAM:n kokouksessa 22.4.2005¹⁴⁰. GUAM on Georgian, Ukrainan,

¹³⁸ Etyj, "Statement by Mr. Sergei V. Lavrov, Minister for Foreign Affairs of the Russian Federation, at the Twelfth Meeting of the OSCE Ministerial Council". 7.12.2004 annetun julkilausuman WWW-versio. <<http://www.osce.org/mc/38796>> [luettu 29.9.2011]

¹³⁹ HS 24.1.2005.

¹⁴⁰ Ukrainan hallitus, "Foreign Minister Tarasyuk states Yushchenko plan as remaining only base for regulating Transdnestrrian problem". Ukrainan hallituksen WWW-sivu.

Azerbaidzhanin ja Moldovan muodostama yhteistyöjärjestö, johon kuuluu tarkkailijajäsenenä Turkki ja Latvia. Julkistus oli merkittävä paitsi siksi, että se oli ensimmäinen Ukrainan länsimielisen johdon askel lähiseutupolitiikassaan, myös siksi, että siinä samalla astuttiin lievästi Venäjän varpaille. Koska Juštšenkon ehdotus ei ollut konkreettinen sopimusehdotus, joka olisi ollut allekirjoitusta vaille valmis, käytän siitä termiä Juštšenkon suunnitelma.

Kozakin muistiossa oli lopulta kaksi sellaista kynnykskysymystä, joita Moldova ei voinut hyväksyä. Ensimmäinen oli Transnistriaan jäävät venäläisjoukot ja toinen oli sellainen liittovaltiojärjestely, jossa Transnistria olisi voinut erota liittovaltiosta. Kozakin suunnitelmaan sisältyi jopa Moldovan nimenmuutos: Moldovan uuden nimen tulisi olla Moldovan liittotasavalta. Tämän kaiken lisäksi venäjistä olisi tullut Moldovan toinen virallinen kieli. Juštšenkon suunnitelmassa Transnistrialle olisi taattu autonomia, mutta Moldovasta ei olisi tullut liittotasavaltaa. Lisäksi Venäjän rauhanturvaajiksi kutsumat joukot Transnistriassa olisi korvattu kansainvälisillä rauhanturvajoukoilla. Transnistriassa olisi tullut myös järjestää EU:n, Etyjin, Venäjän ja USA:n valvomat vapaat vaalit vuoden 2005 loppuun mennessä.¹⁴¹

Venäjällä ei suunnitelmasta tykätty. Lehdistöissä mentiin jo niin pitkälle, että Ukrainan suunnitelmia kuvailtiin pahan akseliksi, jossa kolminkeskeisen venäläisvastaisen liiton muodostivat Georgia, Ukraina ja Moldova. Pietarilaisanalyytikon mukaan tämän tarkoituksena olisi ollut eristää Venäjä paitsi Kaukasiasta myös Euroopasta.¹⁴² Virallisen Venäjän suhtautuminen Juštšenkon suunnitelmiin oli kuitenkin huomattavasti maltillisempi. Moskova ei voinut suoralta kädeltä lytätä suunnitelmaa, sillä siinä oli useita ovelasti laadittuja kohtia, joissa mm. vaadittiin demokratiaa Transnistriaan. On katsottu, että jos Moskova olisi kieltäytynyt keskustelemasta sopimuksesta, olisivat sen perusteet toimintaansa Transnistriassa muuttuneet kansainvälisen politiikan pelikentällä täysin epäuskottaviksi. Jos Moskova olisi tästä suunnitelmasta kieltäytynyt kategorisesti, olisivat kaikki tajunneet välittömästi, että Venäjälle on tässä pelissä

<http://www.kmu.gov.ua/control/en/publish/article?art_id=34549632&cat_id=32598>

[luettu 29.9.2011]

¹⁴¹ RIA Novosti 16.6.2005.

¹⁴² Kommersant 3.3.2005.

panoksena vain sotilaallinen läsnäolo. Moskovasta kerrottiinkin, että Ukrainan suunnitelmat ovat ”epätarkkoja”.¹⁴³ Venäjän ulkoministeri Lavrov korostikin, että neuvotteluja tulee käydä Kozakin muistion pohjalta, mutta jyrähti samalla Moldovalle, ettei sen toiminta ole tarpeeksi rakentavaa ja että Moldova pyrkii kuristamaan Transnistrian talouden hengiltä¹⁴⁴.

Moldova suhtautui suunnitelmaan varovaisen nihkeästi. Maan parlamentti kuitenkin asetti suunnitelman hyväksymiseksi tiukkoja ehtoja: Venäjän tulisi vetää kaikki joukkonsa pois Transnistriasta vuoden 2006 loppuun mennessä ja Venäjän ympäri Transnistriaa levittämät aseet tulisi korjata pois Moldovan ja Naton yhteistyöllä. Mitä Transnistrian ”demokratisoimiseen” tuli, oli Moldovalla myös siihen Transnistrian johdon kannalta erittäin kiusallisia vaatimuksia. Ensinnäkin Transnistria poliittinen poliisi ja sisäisen turvallisuuden ministeriö tulisi lakkauttaa. Toiseksi moldovalaisten puolueiden ja massamedian tulisi voida toimia Transnistriassa vapaasti. Kolmas ehto oli kansainvälisen ja kattavan ohjelman luominen kansalaisyhteiskunnan luomiseksi separatistialueelle. Neljäs ehto oli se, että vaalien ehdokkaiden ja äänestäjien tuli olla Moldovan kansalaisia. Tämä ehto oli erittäin kova, sillä iso osa transnistrialaisista ei ole Moldovan kansalaisia ja vielä isompi osa Transnistrian eliitistä ei ole omaa Moldovan kansalaisuutta.¹⁴⁵

Moldovan asettamat ehdot Juštšenkon suunnitelmaan olisivat tuhonneet Transnistrian johdon haaveet pysyä vallassa. Moldovan parlamentin varapuhemies Iurie Rosca selvensi Moldovan kannan motiiveja haastattelussaan Radio Free Europelle:

”Moldovan viranomaiset eivät halua neuvotella Tiraspolin rikollisten kanssa, koska he ovat Venäjän federaation työkaluja. [...] Näin ollen ei ole kannaltamme järkevää neuvotella työkalujen vaan niiden käyttäjien kanssa – Venäjän federaation johdon kanssa. Moldovan tasavalta haluaa keskustella tästä Moskovon kumppaneidensa kanssa, vaikka tämä keskustelu on vaikea. Hedelmättömien keskustelujen jatkaminen Smirnovin separatistien kanssa on meille paitsi haitallista myös naurettavaa. Toivon myös, että tämä on jotain mitä

¹⁴³ RIA Novosti 22.7.2005,19.7.2005.

¹⁴⁴ RIA Novosti 14.7.2005.

¹⁴⁵ Eurasia Daily Monitor 21.6.2005.

*ymmärrettäisiin selvemmin myös muissa maailman pääkaupungeissa,
ei vain Moskovassa".¹⁴⁶*

Igor Smirnov ja Transnistria tuntui pitävän suunnitelmasta, vaikka se olikin monelta kohdin erittäin vaikea niellä. Vielä neuvottelujen käydessä kuumina heinäkuussa 2005 uutisoitiin, että Transnistria olisi hyväksynyt Juštšenkon ehdotuksen ”Transnistrian demokratisoinnista” ja vaalijärjestelmän läpinäkyvyyden lisäämisestä.¹⁴⁷

Neuvotteluja sopimuksesta käytiinkin lähes vuoden ympäri. 24.4.2006 venäläiset lähteet kertoivat Igor Smirnovin kertoneen Venäjän lehdistölle, että Juštšenkon suunnitelma oli nyt vailla merkitystä. Smirnovin mukaan ”*Moldova pilasi tämän suunnitelman omilla käsillään asettamalla kauppasaarron*”. Lisäksi ”Ukraina vaihtoi takaajaosapuolesta konfliktiosapuoleksi”. Smirnov vertasi Transnistrian tilannetta Kosovon tilanteeseen ja väitti, että Chisinau on tunnustanut Transnistrian itsenäiseksi valtioksi jo aikoja sitten.¹⁴⁸

Neuvotteluissa palattiin siis takaisin lähtöruutuun ja vielä siten, että nyt osapuolten välit olivat entistä kireämmät. Moldova oli huomattavasti rohkeampi ja ehdottomampi kannoissaan mitä ilmeisimmin siksi, ettei maan johto enää pelännyt Moskovan reaktioita tai välittänyt niistä. Moldova oli siirtynyt yhä enemmän länteen. Samaan aikaan Transnistrian johdolle valkeni se, etteivät he voineet enää pysyä etuoikeutetussa asemassa, jos separatistihallinto lakkautettaisiin. Samalla kävi myös ilmi, ettei alue voi haaveilla Venäjään liittymisestä – Venäjä joutui tinkimään huomattavasti vaikutusvallastaan alueella Moldovan lopettaessa Venäjän kumartelun. Ainoiksi vaihtoehtoiksi Transnistrian johdolle jäi siis nykyisen tilanteen jatkuminen tai Moldovaan liittyminen. Venäjä puolestaan kärsi ulkopoliittisesta heikkoudesta. Se oli ajautunut kiistoihin Ukrainan kanssa, eivätkä suhteet muihinkaan naapureihin olleet parhaimmassa mahdollisessa kunnossa.

¹⁴⁶ Radio Free Europe, "Moldova: Transdnier Leader Shows Interest In Kyiv's Settlement Plan". <<http://www.rferl.org/content/article/1059959.html>> [luettu 29.9.2011]

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Itar-Tass, "Yuschenko's Dniestr settlement plan no longer viable". Itar-Tass – uutistoimiston uutinen 24.4.2006 East View –palvelun WWW-sivulta. <<http://dlib.eastview.com/browse/doc/9375385>> [luettu 29.9.2011]

Venäjä pelkäsi myös sitä, että jos Transnistria yhdistyisi Moldovaan, menettäisi Venäjä viimeisen linnakkeensa Kaakkois-Euroopassa.

Ukrainan keinot ja jopa mielenkiinto konfliktin ratkaisemiseksi lopahtivat viimeistään Viktor Janukovytsin voitettua Ukrainan presidentinvaalit 7.2.2010. Jo kolmen kuukauden kuluttua vaaleista Venäjä ja Ukraina pitivät konferenssin, jonka lopputuloksena oli yhteinen julkilausuma alueen kohtalosta. Sen mukaan Transnistrian ongelma tulisi ratkaista rauhanomaisin poliittisin keinoin. Julkilausuman pihvi on kuitenkin toteamus siitä, että Venäjän rauhanturvajoukot Transnistriassa ovat nyt Ukrainan mukaan ”tärkeässä vakauttajan roolissa” ja että Venäjän ja Ukrainan tavoitteena on saada alueelle Etyj-vetoiset joukot. Lisäksi julkilausumassa toivottiin monenkeskisten neuvottelujen jatkumista.¹⁴⁹

Venäläismielinen Janukovyts oli siis myös tältä osin pettymys lännelle. Neuvotteluissa siirryttiin 5+2-metodeihin, joissa neuvotteluihin osallistuisivat Moldovan ja Transnistrian lisäksi Venäjä, Ukraina, EU, USA ja Etyj. Lännelle kiusallista oli myös se, että nyt Venäjän lisäksi myös Ukraina korosti sitä, että Transnistrian tulee olla täysverinen neuvottelukumppani Moldovan kanssa. Vaikutti kuitenkin siltä, ettei Venäjällä ollut mitään kiirettä saada todellisia neuvotteluja uudestaan käyntiin. Rakentavaa paluuta neuvottelupöytään on odotettu kauan.

4.4 Etyj ja kansainvälinen yhteisö

Länsimaiden rooli Transnistrian konfliktin ratkaisussa on ollut verrattain pieni, vaikka Moldova sijaitseekin Euroopassa. Tämä johtuu pitkälti siitä, että alueen on katsottu kuuluvan Venäjän etupiiriin. Vasta aivan viime vuosina asiaan on tullut suurempi muutos, ensin Voroninin suunnattua katseensa länteen ja myöhemmin länsimielisten saavutettua enemmistön Moldovan parlamentissa heinäkuussa 2009¹⁵⁰. Länsimaat ovat aiemmin tyytyneet vaikuttamaan lähinnä Etyjin kautta, mutta myös kahdenkeskisiä suhteita on ylläpidetty, joskin ne eivät ole olleet

¹⁴⁹ Ura-Inform, “Yanukovich and Medvedev insists on peaceful solution of the Transnistrian conflict”. Tietotoimisto Ura-Inform 18.5.2010. <<http://en.ura-inform.com/politics/2010/05/18/uregular?nocache&nocache>> [luettu 20.8.2011]

¹⁵⁰ HS 31.7.2009.

merkittävässä asemassa ennen Moldovan länsimielisen koalition pääsyä valtaan. Tämä johtui enimmäkseen siitä, että kommunistipuolueen johtamaa Moldovaa kiinnosti enemmän yhteistyö Venäjän kuin länsimaiden kanssa.

Ennen tarkastelua läntisen maailman yrityksistä ratkaista konflikti konkreettisin keinoin on syytä kuvailla Moldovan ja läntisen maailman sotilaallisia ja poliittisia suhteita. Moldovan ja Naton yhteistyö on lähes yhtä vanhaa perua kuin itsenäinen Moldova. Moldova liittyi Naton North Atlantic Cooperation Council -elimeen, joka oli suunnattu juuri Itä-Euroopan maille, jo vuonna 1992. Naton Partnership for Peace -ohjelmaan Moldova liittyi vuonna 1994. Moldova on silti korostanut olevansa puolueeton maa, vaikka Moldova on sitoutunut kouluttamaan Naton kanssa täyteen yhteistyöhön kykeneviä joukkoja, jotka voisivat toimia esimerkiksi rauhanturvatehtävissä.¹⁵¹

Sotilaalliset suhteet länteen alkoivat tiivistyä vasta 2000-luvulla. Merkittävä konkreettinen yhteistyö alkoi Voroninin ulkopoliittisen mielenkiinnon liu'uttua idästä kohti länttä Kozakin muistion kaaduttua vuonna 2003. Vuodesta 2005 lähtien suhteet ovat tiivistyneet jatkuvasti ja Naton ja Moldovan välillä on käyty vuosittain korkean tason tapaamisia siitä lähtien. Vuonna 2005 järjestettiin Moldovassa myös Naton Partnership for Peace -ohjelman täysistunto. Seuraavana vuonna Nato ja Moldova allekirjoittivat sopimuksen yksilöllisestä yhteistyöstä (Individual Partnership Action Plan).¹⁵²

Naton Jaap de Hoop Scheffer on todennut, että Naton kanta Transnistrian konfliktiin on selvä: Venäjän on täytettävä sen Istanbulissa tekemät sitoutumiset ja vedettävä joukkonsa sekä aseensa Transnistrian alueelta. Nato ei missään nimessä ole ajanut aktiivisesti kantaansa, vaikka Moldova on toivonut länsiliittouman tukea¹⁵³. Moldovan tuoreita Nato-suhteita tarkasteltaessa on otettava huomioon myös Moldovan länsimyönteinen nykyjohto ja Romanian, Moldovan henkisen isoveljen, Nato-jäsenyys.

¹⁵¹ Nato, "NATO's relations with the republic of Moldova". Naton WWW-sivusto. <<http://www.nato.int/issues/nato-moldova/index.html>> [luettu 29.9.2011]

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Ibid.

Yhdysvallat kuvailee suhteitaan Moldovaan hyväksi, mikä käy ilmi Yhdysvaltain kongressin tutkimuslaitoksen kongressin jäsenille ja komiteoille kesäkuussa 2011 laatimasta julkisesta raportista. Sen mukaan USA on tukenut Moldovassa demokratiaa ja markkinatalousreformia, mutta muistanut myös vaatia Moldovaa taistelemaan korruptiota vastaan ja luomaan hedelmällisempää investointi-ilmapiiiriä. Yhdysvalloille länsimielisten voitto kesäkuun 2009 vaaleissa oli niin ikään voitto.¹⁵⁴

Puoli vuotta vaalien jälkeen, tammikuussa 2010, Moldovan pääministeri Vlad Filat matkusti Washingtoniin mainostaakseen uudistusohjelmiaan ja etsiäkseen myös aineellista tukea uudistuksilleen. Filat allekirjoitti Washingtonissa myös Hillary Clintonin kanssa sopimuksen, jossa USA sitoutuu avustamaan Moldovaa 262 miljoonalla dollarilla seuraavan viiden vuoden aikana. Ohjelma nimettiin Millenium Challenge Corporationiksi ja sillä tuetaan erityisesti tieverkostoa ja maataloutta. USA:n muita prioriteetteja Moldovassa on mm. ihmiskaupan vähentäminen ja järjestäytyntä rikollisuutta vastaan taistelu. Tukeakseen Moldovaa USA myönsi Moldovalle Millenium Challenge Corporationin lisäksi reilut 21 miljoonaa dollaria talousapua vuodelle 2010, saman verran vuodelle 2011 ja reilu 23 miljoonaa dollaria vuodelle 2012. Toisaalta USA:n ja Moldovan kauppasuhteet eivät vielä ole USA:n määrittelemällä pysyvällä Normal Trade Relations -tasolla. Sen saavuttaakseen Moldovan tulee vielä jatkaa uudistuksiaan.¹⁵⁵

Maaliskuussa 2011 USA:n varapresidentti Joe Biden vieraili Moldovassa. Biden totesi normaalin poliittisen jargonin lisäksi myös sen, että USA jatkaa sellaisen ratkaisun löytämistä Transnistriaan, jossa Moldovan suvereniteetti ja alueellinen yhtenäisyys säilyy sen nykyisten, kansainvälisesti tunnustettujen rajojen sisällä. Konfliktin ratkaisussa USA toimii yhteistyössä erityisesti Euroopan Unionin kanssa painostaakseen Transnistrian hallintoa vaihtamaan taktiikkaansa, jotta konflikti saataisiin ratkaistua. USA:n mielestä syyllinen konfliktin pitkittymiseen on juuri Transnistrian oma hallinto.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Woehrel, 7–10.

¹⁵⁵ Ibid

¹⁵⁶ Ibid

USA tiedostaa myös Venäjän roolin konfliktin pitkittäjänä ja on tästä johtuen pyrkinyt painostamaan myös sitä ratkaisun saamiseksi. Eniten kansainvälistä huomiota saanut painostuskeino oli Yhdysvaltain (ja muiden NATO-maiden) yllättävä Tavanomaiset aseet Euroopassa -sopimuksen (Conventional Forces in Europe) ratifioimatta jättäminen. Yksi ratifioinnin ehdoista oli se, että Venäjä vetäisi joukkonsa pois Transnistriasta. Venäjä ei tähän tai moniin muihinkaan ehtoihin suostunut vaan antoi sopimuksen raueta vuonna 2007. Tämän jälkeen Transnistria ja Moldova ovat nokitelleen toisiaan suurvaltasuhteillaan: Moldova ilmaisi tukensa Romaniaan sijoitettaville NATO-ohjuksille, johon Transnistria vastasi haluavansa antaa Venäjän sijoittaa alueelleen lyhyen matkan ohjuksiaan.¹⁵⁷

Etyjin malli Transnistrian konfliktin ratkaisuun on ollut ns. 5+2-neuvottelut, joilla tarkoitetaan Venäjän, Ukrainan, Etyjin, EU:n, USA:n, Chisinaun ja Tiraspolin välisiä tapaamisia, joissa konfliktiin pyritään löytämään ratkaisu. Neuvottelujen vetovastuu on käytännössä ollut aina Etyjillä, jonka Moldovan missio perustettiin jo 4.2.1993 – puoli vuotta Transnistrian konfliktissa solmitun tulitauon jälkeen.¹⁵⁸

Ensimmäiset silloisen Etykin toimet Moldovan tilanteeseen liittyen käynnistettiin kuitenkin vuonna 1992 Helsingissä Etykin seurantakokouksessa, jossa hyväksyttiin ns. Helsinki II -asiakirja, jonka nimeksi tuli "The Challenges of Change". Konferenssin sisällöstä Moldovaan liittyi tietenkin vain häviävän pieni murto-osa, mutta joka tapauksessa Moldova hyväksyttiin siinä Etykin jäseneksi muiden Itä-Euroopan uusien valtioiden kanssa.¹⁵⁹ Tämän lisäksi Moldovan, Romanian, Venäjän ja Ukrainan ulkoministerit tapasivat Moldovan konfliktin tiimoilta ensimmäistä kertaa juuri Helsingissä muutama kuukausi ennen Etykin kokousta. Maiden ensimmäinen tapaaminen pidettiin 23.3.1992, jolloin hyväksyttiin julkilausuma Transnistrian konfliktin rauhanomaisesta ratkaisusta. Yritykset eivät onnistuneet vaan alueella käytiin yhä taisteluja. Helsingin Etyk-kokouksessa Moldova kuitenkin vaati paikalle Etykin rauhanturvaajia venäläisten sijaan¹⁶⁰.

¹⁵⁷ Ibid

¹⁵⁸ Etyj, "OSCE Mission to Moldova: Overview". Moldovan mission WWW-sivu. <<http://www.osce.org/moldova/43356>> [luettu 29.9.2011]

¹⁵⁹ Nemcová, 8.

¹⁶⁰ Vrabie, 2.

Etyj avasi ensimmäisen toimistonsa Moldovaan huhtikuussa 1993 ja helmikuussa 1995 oli aika avata järjestön toimisto Tiraspoliin. Transnistriaan perustettiin myöhemmin, vuoden 2003 toukokuussa, toinen toimisto venäläisten sotilastukikohdasta tunnettuun Benderiin. Missio on verrattain suuri, sillä siinä työskentelee nykyisin noin 50 ihmistä.¹⁶¹

Virallisesti Etyjin tavoitteena on auttaa neuvottelemaan kestävä poliittinen ratkaisu Transnistrian konfliktiin, vahvistaa Moldovan tasavallan itsenäisyyttä ja suvereniteettia sekä saavuttaa yhteisymmärrys Transnistrian alueen erityisasemasta. Missiolla on myös laaja väestöön liittyvän tehtäväkirjo. Se toimii ihmisoikeuksien, vähemmistöjen oikeuksien, demokratisaation, lehdistön vapauden sekä ihmiskaupan vastustamisen parissa. Lisäksi missio on valtuutettu poistamaan venäläisiä ammuksia ja sotavarusteita alueelta läpinäkyvästi.¹⁶²

Tämä on se neuvotteluformaatti, jota länsimaat tukevat konfliktin ratkaisuksi. Myös Suomi tukee Etyj-vetoisia neuvotteluja ja Suomen päämääränä "on saada osapuolet palaamaan neuvotteluihin, joiden tavoitteena on konfliktien ratkaiseminen"¹⁶³. Virallisesti neuvotteluiden tarkoituksena on tuoda Moldovaan ns. kolmen D:n tavoite: demilitarisatio, demokratisatio ja Transnistrian dekriminalisointi. Venäjä sanoo paperilla tukevansa tätä välinettä jäätyneen konfliktin lopettamiseksi, mutta käytännössä tekee toista kahdenkeskisten diplomatiansa kautta¹⁶⁴.

Käytännössä formaatti kuulostaa hyvältä, mutta Venäjä ja Transnistria vetäytyivät neuvotteluista maaliskuussa 2006¹⁶⁵ eikä neuvotteluja ole vielä saatu virallisesti käynnistettyä uudelleen, vaikka kysymys on yhä Etyjin agendalla. Epävirallisia neuvotteluja käydään yhä, viimeksi osapuolet tapasivat 4.-5.4.2011 neuvotteluissa, joiden virallinen tavoite oli saada viralliset neuvottelut jälleen

¹⁶¹ Etyj, Moldovan mission WWW-sivut.

¹⁶² Ibid

¹⁶³ Ulkoasianministeriö, "Suomen ETYJ-puheenjohtajuuskauden ohjelma".

Ulkoasianministeriön lähete eduskunnan ulkoasianvaliokunnalle 10.1.2008. WWW-sivu.

<<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=UTP+1/2008&base=ueasia&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD>> [luettu 29.9.2011]

¹⁶⁴ Lucas, 139.

¹⁶⁵ Eurasia Daily Monitor 15.2.2011.

käyntiin¹⁶⁶. Paperilla esteitä ei pitäisi olla, sillä myös Venäjän ulkoministeri Lavrov totesi 29.3.2011, että Venäjän tavoitteena on yhä se, että Transnistria olisi osa Moldovaa. Transnistrian tulisi tosin olla sellainen osa Moldovaa, jolla olisi erikoisasemansa¹⁶⁷.

Eurooppalaisista suurmaista Saksa on viime aikoina hakenut jatkuvasti suurempaa roolia Itä-Euroopassa. Mitä Moldovaan ja Transnistriaan tulee, voi Saksan viimeaikaisiksi ansioiksi laskea Romanian painostamisen hiukan rakentavammaksi. Tämä on tarpeellista, sillä Romania ei ole aina suhtautunut Moldovaan järin kunnioittavasti. Nyt Saksan ansiosta Romania hyväksyi Moldovan kanssa uuden rajasopimuksen, jolle Saksa tarjosi porkkanaksi myötämielistä suhtautumistaan Romanian pääsulle Schengen-sopimuksen piiriin. Samaan aikaan Saksa on käynyt sekä yksin että Ranskan kanssa neuvotteluja Venäjän kanssa konfliktin ratkaisemiseksi. Saksa on onnistunut pehmeämmässä diplomatiassaan niin hyvin, että neuvotteluissa on onnistuttu avaamaan junayhteys Chisinaun hallussa olevan Moldovan ja Transnistrian välillä.¹⁶⁸

Venäjälle on tarjolla kepin lisäksi myös porkkanaa lännestä, sillä Saksa tarjoaa Venäjän neuvotteluhaluja herättämiseksi Venäjän toivomaa Euroopan unionin ja Venäjän välistä turvallisuuspoliittista komiteaa.¹⁶⁹ Venäjä itse kertoo olevansa sitä mieltä, etteivät nämä kaksi asiaa liity toisiinsa¹⁷⁰, mutta saksalaiset kertovat omassa kokousmuistiossaan (ns. Meseberg memorandum) tarjonneensa venäläisille tätä komiteaa instrumentiksi ratkaista pitkittynyt konflikti¹⁷¹. Kaikesta

¹⁶⁶ Etyj, "5+2 meeting focuses on resumption of official negotiations on the Transdnestrian settlement". Etyjin WWW-sivuston lehdistötiedote 5.4.2011. <<http://www.osce.org/cio/76441>> [luettu 29.9.2011]

¹⁶⁷ Interfax, "Transdnestria peacekeeping operations needs to be reformatted – Lavrov". Uutistoimiston WWW-sivusto, luotu 29.3.2011. <<http://www.interfax.co.uk/russia-cis-general-news-bulletins-in-english/transdnestria-peacekeeping-operations-needs-to-be-reformatted-lavrov>> [luettu 20.8.2011]

¹⁶⁸ The Economist 20.11.2010, 39.

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Interfax 29.3.2011.

¹⁷¹ Saksan hallitus, "Meseberg Memorandum". Saksan hallituksen WWW-sivut 5.6.2010. <http://www.bundesregierung.de/nsc_true/Content/DE/_Anlagen/2010/2010-06-05-

tästä voidaan päätellä ainakin se, että Venäjä toivoo länneltä selviä myönnytyksiä, jotta konfliktin ratkaisuyrityksiin saataisiin edes vähän liikettä. Venäjä ilmeisesti katsoo, että sen vaikutusvalta Euroopan unionin ulkopolitiikkaan kasvaisi, jos luotaisiin EU:n ja Venäjän välinen turvallisuuspoliittinen komitea. Presidentti Medvedevä lainatakseni:

*"We hope that by making joint efforts we will be able to resolve all kinds of different problems. Ms. Merkel gave an example just now of one issue on which we could hold more specific talks, in particular through the special Russia-EU committee on foreign policy and security. We already hold regular consultations, but we think it would be the right step to raise their level and give this mechanism a more systemic basis, make it a dedicated forum for exchanging views on current international affairs and security issues."*¹⁷²

Saksan rooli koko EU:n tasolla Transnistrian konfliktin tuoreimmissa käännteissä on suuri, eikä Saksan ajatus Venäjän ruokkimisesta porkkanalla ole uusi. Liittokansleri Angela Merkel otti (julkisuuden tietojen mukaan) ensimmäistä kertaa puheeksi lehmänkaupat kesäkuussa 2010, kun presidentti Medvedev oli valtiovierailulla Saksassa. Tuolloin Merkel vaati, että Venäjän on osallistuttava Transnistrian konfliktin lopulliseen ratkaisuun, jos Venäjä haluaa suurempaa roolia Euroopan ulkopolitiikassa. Merkel vaati myös venäläisten joukkojen poisvetämistä Transnistriasta. Venäläisten vastaus vetäytymispyyntöihin oli mielenkiintoinen. Venäjän EU-suurlähettiläs totesi tähän, että joukot ovat tuhoamassa Transnistriassa sijaitsevia asevarastoja, eivätkä ne voi lähteä ennen kuin aseet on hävitetty.¹⁷³

Moldova saa tukea myös yllättäviltä tahoilta. Vaikka Kiina ei ole länsimaa, on se silti merkittävä tekijä kansainvälisen politiikan ja talouden saralla - eikä vähiten siksi, että se kilpailee osin Venäjän kanssa vaikutusvallasta. Ehkä tästä johtuen myös Kiina on pyrkinyt tukemaan Moldovaa Venäjän oikkuja vastaan. Kun venäläiset pyrkivät kuristamaan Moldovan taloutta asettamalla moldovalaiset

meseberg-memorandum,property=publicationFile.pdf/2010-06-05-meseberg-memorandum> [luettu 29.9.2010]

¹⁷² Kremlin WWW-sivut 5.10.2010.

¹⁷³ The New York Times 27.10.2010.

viinit tuontikieltoon, pyrki Kiinan hallinto tukemaan moldovalaisten viinikauppaa Kiinassa. Toiminta on vain kiihtynyt Georgian sodan jälkeen, sillä viimeistään silloin Kiina koki tarpeelliseksi lisätä pehmeitä toimiaan Venäjän lähialueittensa vaikutusvallan kasvattamispyrkimyksiä vastaan. Kiina on mennyt niin pitkälle, että vuodesta 2009 eteenpäin se tarjosi Moldovalle jopa 3 miljoonaa dollaria apua ja puoli miljoonaa dollaria lisäapua Moldovan armeijalle. Transnistrian separatistihallintoa Kiina vastustaa, tosin sillä ehdolla, että Moldova vastustaa Tiibetiä. Euroopan Unionin politiikka sopii Kiinalle hyvin, sillä molemmat pyrkivät Venäjän vaikutusvallan vähentämiseen, vaikkei Kiinaa ihmisoikeuksien tai demokratian levittäminen juuri innostakaan.¹⁷⁴

¹⁷⁴ Secieru, 8.

5 Lopuksi: johtopäätelmiä

Neuvostoliitto loi ensin Moldovan ja liitti siihen Transnistrian, joka ei siihen historiallisesti kuulunut. Ihmisten muisti on pitkä, eikä vajaat 50 vuotta kestänyt neuvostovalta kyennyt luomaan riittävän vahvaa alueellista identiteettiä saati neuvostoihmistä. Kansallistunteet leimahtivat koko Moldovan alueella, mutta vain Nistru-joen itäpuolen venäläiset kävivät aseelliseen kapinaan turvatakseen oikeutensa. Levottomuuksia oli myös gagausion, eli Etelä-Moldovassa asuvien kristityn turkkilaiskansan parissa. Vuonna 1994 aseellisia konflikteja ei enää ollut ja Moldova pyrki normalisoimaan tilanteen hyväksymällä perustuslain, jossa Transnistrialle ja Gagausialle taattiin autonominen asema. Gagauseille tämä riitti, mutta transnistrialaiset päättivät jatkaa ponnistelujaan joko itsenäisyyden tai Venäjään liittymisen puolesta.

Miksi Transnistria sitten on yhä olemassa 20 vuoden jälkeen? Ensinnäkin näen jo Transnistrian separatistihallinnon synnyn monien sattumien summana. Olen tullut siihen johtopäätökseen, ettei transnistrialaisen kapinallisten tavoitteena ei missään nimessä ollut, että luotaisiin alue, joka olisi yhä 20 vuotta konfliktin jälkeen kansainvälisoikeudellisesti lainsuojaton. Silti näen, että alueen hallinnolla on ollut sangen helppo tehtävä alueensa hallinnoinnissa – Transnistria oli Moldovaa rikkaampi ja kehittyneempi, Moldova oli monin tavoin riippuvainen Transnistriasta eikä Venäjän tuestakaan liiemmin haittaa ollut. Silti on mielestäni ilmiselvää, että jäätyneestä konfliktista hyötyy eniten juuri Transnistrian nykyinen eliitti, joka kykenee nyt jatkamaan rauhassa epäilyttäviltä haaskahtavia liiketoimiaan ja rikastumaan niiden avulla ilman pelkoa oikeudellisista seurauksista. Juuri tästä syystä en usko, että konfliktiin tullaan ikinä löytämään sellaista ratkaisua, jossa Transnistrian nykyeliitti voisi säilyttää asemansa. Jos sellainen ratkaisu olisi sopinut Moldovalle, se olisi jo tehty. Transnistrian johto ymmärtää tämän, eikä pidä turhaa kiirettä sovinnon aikaansaamiseksi. On reilua huomioida myös se, että iso osa Transnistrian asukkaista pitävät Transnistrian nykyjohtoa parempana vaihtoehtona kuin Moldovaan liittymistä.

Koko itsenäisyyden ajan Moldovan tulevaisuus on riippunut Venäjästä. Silti Venäjä ei ole kyennyt sanelemaan alueen tulevaisuutta, vaan Moldova on pystynyt pitämään kiinni monista omista tavoitteistaan. Moldovan kanta konfliktin ratkaisuksi on nykyisin hyvin selvä: Transnistria tulee integroida osaksi Moldovaa.

Prosessista vastaisi kansainvälinen yhteisö eikä yksipuolisesti Venäjä. Moldovan johto ymmärtää sen, ettei se voi sanella transnistrialaisille omia ehtojaan. Nähdäkseni Chisinaun ja Tiraspolin hallitsemat osat maata eivät tule löytämään konfliktiin ratkaisua kahdenvälisissä neuvotteluissa. Niin kaukana osapuolet ovat toisistaan. Alueiden johtajat tuntuvat vieläpä suorastaan inhoavan toisiaan henkilökohtaisella tasolla. Moldovan tasavalta on toki 20 vuoden aikana oppinut ainakin sen, että Transnistrian kysymys on paitsi otettava huomioon myös sysättävä sivuun, jotta maa voisi kulkea eteenpäin. Moldova tietenkin pyrkii kehittymään, vaikkei maan jakavaan konfliktiin olekaan näkyvissä ratkaisua.

Aivan viime vuosina Moldovan johto on ottanut merkittäviä askeleita integroidakseen maan länteen. Moldovan nykyjohto on ilmoittanut, että heidän tavoitteensa on Euroopan Unionin jäsenyys. Tämä ei tietenkään ole toteutettavissa mm. siksi, ettei Moldovan tasavalta de facto hallitse koko maataan. Uskon, että Moldova pyrkii yhä enemmän yhteistyöhön länsimaiden kanssa konfliktin ratkaisussa. Lännellä ja Venäjällä on monia isoja yhteistyökuvioita, jotka menevät heittämällä Venäjän prioriteettitilistalla Transnistrian ohi. Siksi olen varovaisen optimistinen siinä, että Transnistrian kysymykseen aletaan etsiä tosissaan vastausta Etyjin parissa. Viime aikoina on näyttöjä siitä, että myös länsi ottaisi tämän jäätyneen konfliktin asialistalleen keskusteluissa Venäjän kanssa. Moldovan länsimyoenteinen nykyjohto on myös onnistunut parantamaan välejä Venäjän kanssa ja kuin palkintona Venäjä on poistanut moldovalaisille tuotteille asetettuja tuontikieltoja.

Transnistriaa ilmiönä tutkiessa on vaikeaa olla tulematta siihen lopputulokseen, että Transnistria todella on oma, itsehallinnollinen alueensa jonka yhteiskunta on kyennyt toimimaan jo yli 20 vuotta. Venäjä on toki auttanut Transnistriaa taloudellisesti ja ulkopoliittisesti, mutta isoveljen tuesta huolimatta Transnistrian hallitsijat ovat rakentaneet oman yhteiskuntansa aivan itse. Vertaisin Transnistrian yhteiskunnan pääpiirteitä Valko-Venäjään, vaikka myös eroavaisuuksia löytyy runsaasti. Toisin kuin Chisinaun hallitsemassa Moldovassa, ei Tiraspolin hallitsemalla alueella ole ollut merkittäviä sisäpoliittisia erimielisyyksiä saati joukkomielenosoituksia, perustuslakikiistoja tai hallitusten kaatumisia. Sisäpoliittisesti Transnistria näyttää olevan vakaa ja ainakin alueen venäläis- ja ukrainalaistaustainen enemmistö tuntuu tukevan alueen johdon

valitsemaa linjaa, vaikkei elämä aina olisikaan silkkaa ruusuilla tanssimista. Yksi tutkimustuloksistani on se, että Transnistrian asukkaiden tuki ja nuivuus Moldovaa kohtaan on jo pitkittänyt ratkaisua, ja tulee jatkossakin hankaloittamaan lopullisen ratkaisun löytämistä konfliktiin. Tämä johtuu siitä, että yhä enemmän Länsi-Eurooppaan kurkottava Moldova ei tunnu haluavan eikä viitsivän löytää alueen venäläisvähemmistön erityiskysymyksiä tarpeeksi huomioon ottavaa ratkaisumallia.

Taloudellisesti Venäjä tukee Transnistriaa voimakkaasti. Kaasua ja öljyä subventoidaan rankasti, mutta lisäksi Venäjä antaa myös suoraa apua Transnistrialle. Kaverihintainen energia on muodostunut klassiseksi venäläiseksi palkitsemisjärjestelmäksi Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen. Huonosti käyttäytyviä kumppaneitaan Venäjä on rangaissut energian hinnan korotuksilla. Moldovaa Venäjä on kurittanut myös tuontikielloilla, esimerkkinä Moldovalle elintärkeä viini ja sen tuontikielto Venäjälle. Samaan aikaan Venäjä on antanut Transnistrialle puhdasta käteistä auttaakseen Transnistriaa hoitamaan sosiaalisia velvollisuuksiaan. Venäläiset yritykset omistavat myös valtavasti Transnistrian teollisuutta, joten aivan pelkästä hyväntekeväisyydestä tai poliittisesta pelistä ei tässä ole kyse. Siltikään taloudelliset intressit eivät nähdäkseni ole Venäjälle merkittävä houkutin, vaikka Transnistrissa onkin merkittävää teollisuutta.

Historiallisesti Venäjä on pyrkinyt saamaan aikaan alueella sellaisen lopputuloksen, jossa Transnistrian nykyjohto säilyttäisi asemansa ja Transnistrialle taattaisiin mahdollisimman laaja itsehallinto. Venäjän ratkaisuehdotuksissa on Transnistria järjestään ollut erittäin hyvässä asemassa. Aiemmin Venäjän tavoitteena on ollut nimenomaan Moldovan liittovaltio. Venäjä on myös halunnut, että alueella säilyisi venäläisiä joukkoja. Vaikka Venäjä on ollut jo vuosia sitoutunut vetämään joukkonsa pois alueelta ensi tilassa, ei se käytännössä ole tehnyt yhtään mitään joukkojen vetämiseksi ja on perusteltua sanoa, ettei joukkoja olla lähiaikoinakaan vetämässä alueelta pois. Venäjän sotilaallinen läsnäolo nimittäin parantaa Venäjän asemaa. Venäjän vahvasta roolista konfliktin ratkaisussa kertoo se, että neuvottelut alueen tulevaisuudesta on käyty pitkälti Moldovan ja Venäjän kanssa – Transnistria on jätetty taka-alalle kuuntelemaan neuvoja Venäjältä. Venäjän keskeisimpiä tavoitteita alueella tuntuukin olevan Moldovan länsikehityksen sabotointi. Tutkittaessa Venäjän

toimia Moldovassa on vaikea olla tulematta siihen lopputulokseen, että ainoa Venäjälle ehdoitta kelpaava ratkaisu alueella on aina viime aikoihin asti ollut Moldovan pysyvä jääminen Venäjän etupiiriin.

Venäjän ulkopoliittikkaa Moldovassa on ollut kiehtovaa tutkia. Olen huomannut, että vaikka Venäjän mahti on koko ajan nousussa – erityisesti taloudellisesti, mutta myös poliittisesti, tuntuu se menettävän jatkuvasti vaikutusvaltaansa myös entisen Neuvostoliiton alueella. Tästä johtuen näen, että tukemalla Transnistriaa Venäjä pyrkii pitämään kiinni kaikista vallan rippeistään ja Transnistrian Moskovalle sataprosenttisen lojaali hallinto miellyttää Venäjää tämän pyrkimyksen helpottajana. Olen päätenyt siihen lopputulokseen, että Venäjälle Naton itälaajentuminen on valtava peikko ja Venäjä pelkää tosissaan, että Nato todella jatkaa laajentumistaan yhä idemmäs. Lukuisten entisten Itä-Euroopan satelliittivaltioiden menetys Natoon oli Venäjälle suuri isku. Toisaalta Venäjällä ei oltu yllättyneitä siitä, että itäisen Keski-Euroopan maat halusivat identifioitua länteen. Samalla lännen kaavailemat ohjuspuolustusjärjestelmät kammoksuttavat Venäjää, joka pelkää joutuvansa eristetyksi. Tutkimani aineiston perusteella on selvää, että Venäjä pyrkii tekemään kaikkensa estääkseen Moldovan ja Naton lähentymisen. Venäjän tavoite lienee se, että Moldova julistautuisi virallisesti neutraaliksi valtioksi ja ottaisi viileän suhtautumisen Natoon. Ajoittain Venäjä on jopa vaatinut, että Moldova virallisesti irtisanoutuisi mahdollisesta Nato-jäsenyydestä. Näen silti taustalla yhden suuremman syyn. Se syy on Ukraina, joka on Moldovaa saati Transnistriaa selvästi tärkeämpi valtio Venäjälle. Näen, että Venäjä on ollut erittäin huolestunut Ukrainan lännettymisestä ja pyrkii estämään tätä sabotoimalla myös Moldovan länsi-integraatiota.

Lähdeluettelo

I Viranomaislähteet

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (Etyj) asiakirjat

Etyj, "5+2 meeting focuses on resumption of official negotiations on the Transdnestrian settlement". Etyjin WWW-sivuston lehdistötiedote 5.4.2011. <<http://www.osce.org/cio/76441>>

Etyj, "Istanbul Document 1999". Istanbulin sopimuksen WWW-versio. <<http://www.osce.org/mc/39569>>

Etyj, "OSCE Mission to Moldova: Overview". Moldovan mission WWW-sivu. <<http://www.osce.org/moldova/43356>>

Etyj, "Statement by Mr. Sergei V. Lavrov, Minister for Foreign Affairs of the Russian Federation, at the Twelfth Meeting of the OSCE Ministerial Council". 7.12.2004 annetun julkilausuman WWW-versio. <<http://www.osce.org/mc/38796>>

Etyj, "The Declaration of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova on the Issue of Pseudo-referendum Organized by the Separatist Transnistrian Regime". Moldovan ulkoministeriön julkilausuma Etyjin pysyvälle neuvostolle 14.9.2006. <<http://www.osce.org/pc/20690>>

Etyj, "The Moscow Memorandum". WWW-versio 8.5.1997 sopimuksesta Etyjin WWW-sivulta. <<http://www.osce.org/moldova/42309>>

Etyj, "Transnistria Referendum". Yhdysvaltain Etyjin lähetystön kirje Etyjille 19.7.2006. <<http://www.osce.org/pc/20003>>

Euroopan parlamentin asiakirjat

Euroopan parlamentti, "P6_TA(2006)0455". Päätöslauselma Moldovasta (Transnistriasta). WWW-dokumentti. <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0455+0+DOC+XML+V0//FI>>

Kansainväliset sopimukset

Venäjän federaation ja Moldovan tasavallan tulitaukosopimus 21.7.1992. Käännös englanniksi professori Stefan Wolffin WWW-sivuilta

<<http://www.stefanwolff.com/files/Russian-Moldovan-Ceasefire-Agreement.pdf>>

Moldovan viranomaisten asiakirjat

Ministry of Economy of the Republic of Moldova, "Why Invest in Moldova?". Esite Moldovan talousministeriön WWW-sivuilla.

<www.mfa.gov.md/img/docs/InvestmentGuide.pdf>

Pohjois-Atlantin puolustusliiton (NATO) asiakirjat

Nato, "NATO's relations with the republic of Moldova". Naton WWW-sivusto.

<<http://www.nato.int/issues/nato-moldova/index.html>>

Saksan hallituksen asiakirjat

Saksan hallitus, "Meseberg Memorandum". Saksan liittotasavallan WWW-sivut 5.6.2010.

<http://www.bundesregierung.de/nsc_true/Content/DE/_Anlagen/2010/2010-06-05-meseberg-memorandum,property=publicationFile.pdf/2010-06-05-meseberg-memorandum>

Suomen ulkoasiainministeriön asiakirjat

Ulkoasianministeriö, "Suomen ETYJ-puheenjohtajuuskauden ohjelma".

Ulkoasianministeriön lähete eduskunnan ulkoasianvaliokunnalle 10.1.2008.

<<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=UTP+1/2008&base=ueasia&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD>>

Ukrainan hallituksen asiakirjat

Ukrainan hallitus, "Foreign Minister Tarasyuk states Yushchenko plan as remaining only base for regulating Transdnestrrian problem". Ukrainan hallituksen WWW-sivu.

<http://www.kmu.gov.ua/control/en/publish/article?art_id=34549632&cat_id=32598>

Ulkoasianministeriö, "Maatiedosto Moldova". WWW-dokumentti.

<<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=17267&contentlan=1&culture=fi-FI>>

Venäjän hallituksen asiakirjat

Venäjän hallitus, "Muistio perusperiaatteista yhdistyneen valtion valtiomuodosta" 17.11.2003. Käännös englanniksi professori Stefan Wolffin WWW-sivuilta
<<http://www.stefanwolff.com/files/Kozak-Memorandum.pdf>>

Venäjän presidentin asiakirjat

Kremlin WWW-sivusto. <<http://eng.kremlin.ru>>

Eri viranomaisten tietokannat

CIA (Yhdysvaltain keskustiedustelupalvelu), "The World Factbook". WWW-sivusto.
<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>>

IMF (Kansainvälinen valuuttarahasto), "World Economic Outlook Database".
WWW-sivusto.

<<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/weodata/index.aspx>>

Moldovan tilastokeskuksen WWW-tietokanta.

<<http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/EN/databasetree.asp>>

Transnistrian parlamentti, "The Preliminary List of MPs of V Convocation Announced". Parlamentin WWW-sivut. <<http://vspmr.org/News/?ID=4572>>

II Lehdistö

Lehdet

Eurasia Daily Monitor, 2004–2001. Verkkolehti.

<<http://www.jamestown.org/programs/edm>>

Helsingin Sanomat, 2006–2008.

Kommersant, 2005–2006. Sanomalehden englanninkielinen verkkosivusto.

<<http://www.kommersant.com/archive.asp>>

The Economist 2010.

The New York Times, 1994,2001,2010. Sanomalehden verkkoversio.
<<http://www.nytimes.com>>

The Washington Times, 2004–2006. Sanomalehden verkkoversio.
<<http://www.washingtontimes.com>>

Tietotoimistot

Yksilöidyt uutiset viitteissä

AZI, 2003–2005. Tietotoimiston verkkoversio. <<http://www.azi.md>>

BBC:n uutissivustot <<http://news.bbc.co.uk>>

Infotag, 2006–2010. Tietotoimiston verkkoversio. <<http://www.infotag.md>>

Interfax, <<http://www.interfax.co.uk>>

Itar-Tass, uutisia luettu East View –palvelun WWW-sivulta.
<<http://dlib.eastview.com>>

Olvija-Press, 2005–2006. Tietotoimiston verkkoversio.
<<http://www.olvia.idknet.com>>

Radio Free Europe. <<http://www.rferl.org>>

Regnum <<http://www.regnum.ru>>

RIA Novosti, 2005–2010. Tietotoimiston verkkoversio. <<http://en.rian.ru>>

Russia Today –tv-kanavan Russopedia-hakemisto, "Prominent Russians: Dmitry Kozak" <<http://russiapediart.com/prominent-russians/politics-and-society/dmitry-kozak>>

Ura-Inform. <<http://en.ura-inform.com>>

Venäjän ääni, Radion WWW-sivu. <<http://finnish.ruvr.ru>>

III Kirjallisuus

Batt Judy, "'Fuzzy Statehood' versus hard borders: the impact of EU enlargement on Romania and Yugoslavia". University of Sussex, Brighton 2002.

Black Joseph Laurence, "Vladimir Putin and the new world order: looking east, looking west?". Rowman & Littlefield, Lanham 2003.

Boonstra Jos, "Moldova, Transnistria and European Democracy Policies". FRIDE, Madrid 2007.

Bozhesku Marian, "Transnistria 1989-1992. Another Bloody Ethnic Conflict?". VDM Verlag Dr. Müller, Saarbrücken 2008.

Burla Mikhail, "Transnistrian Market and its Impact on Policy and Economy of the Republic of Moldova". Friedrich Ebert Foundation, Chisinau 2005.

Cărăuș Tamara, "National Identity: Invention or Necessity? Case Study: Republic of Moldova". Artikkele kirjassa "New Europe College Regional Program Yearbook 2001–2002". New Europe College, Bukarest 2003.

Center for Strategic Studies and Reforms, "Evolution of the Transnistrian Economy: Critical Appraisal". CISR, Chisinau 2001.

Center for Strategic Studies and Reforms, "Moldovan and Transnistrian Economies – from Conflict to Prospects of Peaceful Development". CISR, Chisinau 2007.

Eastern Europe and the Commonwealth of Independent States 1999. A Political and Economic Survey. Europa Publications, Lontoo 1998.

Gilberg Trond, "Nationalism & Communism in Romania: The Rise and Fall of Ceausescu's Personal Dictatorship". Westview Press, Boulder 1990.

Gudym Anatoly: "Transnistria: Conflicts and Pragmatism of the Economy". CISR, Chisinau 2006a.

Gudym Anatoly: "Transnistrian Economy: Initiatives and Risks". CISR, Chisinau 2006b.

Hyde Smith Pamela, "Moldova Matters: Why Progress is Still Possible on Ukraine's Southwestern Flank". The Atlantic Council, Washington 2005.

King Charles, "Eurasia letter: Moldova with a Russian Face". Foreign policy 97/ 1994–1995.

Kolstø Pål, "National Integration and Violent Conflict in Post-Soviet Societies: The Cases of Estonia and Moldova". Rowman & Littlefield, Lanham 2002.

Küchler Florian, "The Role of the European Union in Moldova's Transnistria Conflict". Ibidem Verlag, Stuttgart 2008.

Lam Kitty, "Hegemonic Project or Survival Strategy? Language Rights in the Former Soviet Space". Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki 2007.

Lucas Edward, "The New Cold War: Putin's Russia and the Threat to the West". Palgrave Macmillan, Lontoo 2008.

Moshes Arkady, "Russia 2004–2009: A Regional Power Challenged". Artikkele kirjassa "Russia Lost or Found? Patterns and Trajectories". Edita, Helsinki 2009.

Nemcová Alice, "Helsinki 1992: The Challenges of Change". OSCE Magazine 4/2010.

Panici Andrei, "Romanian Nationalism in the Republic of Moldova". The Global Review of Ethnopolitics 2/2003.

Popescu Nicu, "The EU in Moldova – Settling Conflicts in the Neighbourhood". The European Union Institute for Security Studies, Pariisi 2005.

Protsyk Oleh, "Gagauz autonomy in Moldova: The Real and the Virtual in Post-Soviet State Design". Artikkele kirjassa "Asymmetric Autonomy and the Settlement of Ethnic Conflicts". University of Pennsylvania Press Philadelphia 2010.

Protsyk Oleh, "Nation-Building in Moldova". Artikkele kirjassa "Nation and Nationalism: Political and Historical Studies". Oficyna Wydawnicza ATUT, Wrocław 2007.

Rodkiewicz Witold, "Economic Crisis in Transnistria as a Chance for the EU Diplomacy". OSW, Varsova 2008.

Sander Cerstin, "Migrant remittances and financial market in Moldova". USAID, Madison 2005.

Secieru Stanislav, "Integration Reloaded: Streamlining Moldova's European Course". Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki 2010.

Şelari Galina, "Economies of Moldova and Transnistria: Unity of opposites". Powerpoint-esitys 25.3.2011. <http://www.cisr-md.org/pdf/G.Selari_25.03.11%20En.pdf>

Simonsen Sven Gunnar, "Politics and Personalities: Key Actors in the Russian Opposition". PRIO, Oslo 1999.

Skvortsova Alla, "The Cultural and Social Makeup of Moldova: A Bipolar or Dispersed Society". Artikkele kirjassa "National Integration and Violent Conflict in Post-Soviet Societies: The Cases of Estonia and Moldova". Rowman & Littlefield, Lanham 2002.

The Association of the Bar of the City of New York, "Thawing a Frozen Conflict: Legal Aspects of the Separatist Crisis in Moldova". New York City Bar, New York 2006.

Vihavainen Timo, "Shadow of the Past – the Impact of Tsarist and Communist Legacies on Russia's Domestic and Foreign Policies". Artikkele kirjassa "Russia Lost or Found? Patterns and Trajectories". Edita, Helsinki 2009.

Vrabie Radu, "The New Geopolitical Context in Settling the Transdnestrian Conflict". Institut de Politici Publice, Chisinau 2010.

Waters Trevor, "Security Concerns in Post-Soviet Moldova". Conflict Studies Research Centre, Camberley 2001.

Woehrel Steven, "Moldova: Background and U.S. Policy". Congressional Research Service, Washington 2011.

IV Haastattelut

Chirila Victor. Moldovan ulkopolitiikan liiton johtaja. Pekka Mäntylä haastatteli sähköpostitse 16.9.2010.

Transnistrialainen liikemies. Ei halua nimensä esiintyvän. Tiraspol 2.9.2010.

Zagnitco Albert. Moldova-Suomi-seuran puheenjohtaja. Chisinau & Tiraspol 1.-4.9.2010.

V WWW-sivustot

Britannica Online Encyclopedia, "Moldavia". Tietosanakirjan WWW-versio.
<<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/387965/Moldavia>>

Freedom Housen www-sivusto, "Freedom in the World 2010 – Moldova" ja
"Freedom in the World 2010 – Transnistria". <<http://www.freedomhouse.org>>

Gagausian itsehallinnon WWW-sivut. <<http://www.gagauzia.md>>

Hares Group, virallinen WWW-sivusto. <<http://www.haresgroup.com>>

Materik-instituutti, "Об институте". Instituutin WWW-sivut.
<<http://www.materik.ru/institute/about>>

Transnistrian uudistuspuolueen www-sivut, Obnovlenie-puolue, "Подведены
предварительные итоги выборов в Верховный совет" 13.12.2010.
<<http://www.obnovlenie.info>>